

56. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences

„GRAMATIKA UN VALODAS APGUVE”

REFERĀTU TĒZES

2020. gada 19. un 20. martā

Prof. Artūro Ozolo 56-osios tarptautinēs mokslinēs konferencijās

„GRAMATIKA IR KALBOS MOKYMASIS”

PRANEŠIMŪ TEZĒS

2020 metų kovo 19 ir 20 d.

ABSTRACTS

of the 56th Arturs Ozols International Academic Conference

“GRAMMAR AND LANGUAGE ACQUISITION”

March 19–20, 2020

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
HUMANITĀRO ZINĀTŅU FAKULTĀTE
LATVISTIKAS UN BALTISTIKAS NODAĻA
LATVIEŠU UN VISPĀRĪGĀS VALODNIECĪBAS KATEDRA
BALTU VALODNIECĪBAS KATEDRA

56. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences

„GRAMATIKA UN VALODAS APGUVE”

REFERĀTU TĒZES

2020. gada 19. un 20. martā

Prof. Artūro Ozolo 56-osios tarptautinēs mokslinēs konferencijās

„GRAMATIKA IR KALBOS MOKYMASIS”

PRANEŠIMŪ TEZĒS

2020 metų kovą 19 ir 20 d.

ABSTRACTS

of the 56th Arturs Ozols International Academic Conference

“GRAMMAR AND LANGUAGE ACQUISITION”

March 19–20, 2020

KONFERENCES ZINĀTNISKĀ KOMITEJA

Laimute Balode (Rīga/Helsinki)
Ina Druviete (Rīga)
Andra Kalnača (Rīga)
Indra Karapetjana (Rīga)
Lidija Leikuma (Rīga)
Ilze Lokmane (Rīga)
Ilze Rūmniece (Rīga)
Edmunds Trumpa (Rīga)
Inta Urbanoviča (Rīga)
Pēteris Vanags (Rīga/Stokholma)

KONFERENCES ORGANIZĀCIJAS KOMITEJA

Daiga Deksnē (Rīga)
Zane Grudule (Rīga)
Andra Kalnača (Rīga)
Evelīna Zilgalve (Rīga)

Konferenci finansiāli atbalsta Latvijas Universitāte

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

Konference organizēta sadarbībā ar Valsts pētījumu programmu
„Latviešu valoda” (Nr. VPP-IZM-2018/2-0002)

Krājuma sastādītāja Andra Kalnača
Krājuma redaktors: Laimute Balode, Andra Kalnača, Lidija Leikuma

© Latvijas Universitāte, 2020

ISBN 978-9934-18-514-4 (drukātais izdevums)
ISBN 978-9934-18-515-1 (digitālais izdevums)

Latveeſchu gramatika.

735

778

J. Endſelina

un

K. Mühlenbacha

ſarakſtita.

Zaur Rīgas mahzības apgabala Kuratorijas lehmumu no 12. februara 1910 ſem Nr. 1646 peelaista leetot tū latveeſchu walodas mahzības grahmata.

Rigā, 1907.

R. J. Siĥmana apgaħdivā,
Teatra eelā Nr. 9.

Saturs / Contents

Ilze Auziņa, Kristīne Levāne-Petrova Lietvārdu locīšanas paradigmu apguve: <i>Latviešu valodas apguvēju korpusa</i> datu analīze . . .	7
Diana Burbienē Santykinis laiks rusų ir lietuvių kalbų konverbų konstrukcijose	9
Milda Dailidēnaitē Izaicinājumi lībiešu valodas mācīšanā, balstoties uz jusīva piemēriem	10
Daiga Deksnē Priedēkļa <i>pār-</i> nozīmju hierarhijas atspoguļojums radiālajā nozīmju modelī	12
Dens Dimiņš Grieķu un latviešu leksisko elementu secība Tetraevanģēlijā	13
Jusi Erns (Jussi Örn) Significance of mistakes in the process of second language acquisition	15
Iveta Grīnberga Strukturētā pieeja gramatikai Jāzepa Leļa latviešu kā svešvalodas mācību grāmatā „Basic Latvian” (1984)	16
Daiki Horigučī (Daiki Horiguchi) Verba aspekts latviešu valodas kā svešvalodas apguvē	17
Inga Kaija Starptalodas morfoloģiskās īpatnības latviešu kā svešvalodas apguvē	19
Andra Kalnača Lokāmie atgriezeniskie divdabji un latviešu valodas prasme	20
Indra Karapetjana, Gunta Roziņa Grammar Acquisition in English for Dentistry	22
Ramunē Kasperavičienē, Jurgita Mikelionienē Gimtosios ir svetimos kalbos gramatikos mokymo iššūkiai siekiant teksto rašymo ir vertimo įgūdžių	23
Ilze Klotiņa Prefiksācija un sufiksācija kā verbu darināšanas un formu veidošanas paņēmieni latviešu un ķīniešu valodā	24
Igor Korolyov Psycho- and sociolinguistic experiments in the study of National Cooperative Communicative Behavior	25
Julija Korostenskienē, Lina Bikelienē The competition of degree intensifiers across English corpora: is it a <i>flagrant, blatant, or sheer</i> audacity?	26
Jolanta Kovalevskaitē, Agnē Bielinskienē, Erika Rimkutē Gramatinēs informācijas aprašymas mokomajame <i>Lietuvių kalbos vartosenos leksikone</i> . .	27

Reti Könninge Language acquisition and production of identity – an example from the youth of the Estonian diaspora	29
Karīna Krieviņa Dažas gramatiskas nianšes dzejnieces Noras Kalnas poētiskajā rokrakstā	30
Robertas Kudirka Žargoninių lietuvių kalbos prieviksinių morfologinēs ir fonetinēs adaptācijas dēsningumai	31
Diāna Laiveniece, Linda Lauze Gramatikas mācību satura variācijas pamatizglītības posmā: latviešu valodas standartu analīze (1992–2018)	32
Inga Laizāne Gramatikas izklāsts tabulās un pielikumos latviešu valodas kā svešvalodas mācību līdzekļos pieaugušajiem	34
Mārtiņš Laizāns Rīgas neolatiniskie teksti latīņu valodas apguvē: Bazīlija Plīnija „Encomium Rigae”	35
Ojārs Lāms LATINITATIS RIGENSIS. Valodas apguve Rīgā humānistu laikos (16. gadsimts)	37
Sanita Lazdiņa <i>Ja es pajautāju, kāpēc ir tāds likums, tad tikai tāpēc, ka kāds cilvēks ir tā izlēmis:</i> aktuāli problēmjautājumi latviešu valodas apguvē un attieksmē pret valodas mācīšanas skolās ..	39
Lidija Leikuma „Sposoby Pisania y Mówienia Łotewskim Językiem..” (1817) – palīgs latgaliešu valodas apguvei	40
Kristīne Levāne-Petrova, Ilze Auziņa Ciešamās kārtas lietojums latviešu valodas apguvēju tekstos	42
Ilze Lokmane Dzimtās valodas gramatika vidusskolā	43
Tamari Lomtadze Georgian language acquisition for non-Georgian citizens: challenges and problems ..	45
Liene Markus-Narvīla Daudzskaitļa 2. personas pavēles izteiksmes formu lietojums Kurzemes izloksnēs	46
Emīlija Mežale Somu un latviešu sarunvalodas pazīmes valodas apguves kontekstā	48
Gunta Nešpore-Bērzkalne, Normunds Grūzītis <i>FrameNet</i> metodikas izmantošana šauras tematikas latviešu valodas tekstu marķēšanā ..	50
Marija Nikolajeva Image schemas and foreign language acquisition: spatial expressions in Latvian and Mandarin Chinese	51

Ieva Ozola	
Lokāmie tagadnes aktīvie divdabji Lejaskurzemes izloksnēs	52
Dzintra Paegle	
Dažas tendences Skolu departamenta Latviešu valodas mācībgrāmatu novērtēšanas komisijas darbībā 20. gs. 30. gados	54
Anita Paidere	
Sufiksa <i>-ul-</i> desmantizēšanās Latvijas vietvārdos	55
Lina Plaušinaitytė	
Veiksmāzodžio skyrius Kristijono Gotlybo Milkaus (1800) gramatikoje: Ruigio perdirbinys ar savarankiškas aprašas?	57
Aušra Rimkutė-Ganusauskienė	
Skaitmeninių lietuvių kalbos išteklių naudojimas šiandienos studentų mokymo(si) procesė	59
Laura Rītuma	
Pielikuma konstrukcijas „Latviešu valodas sintaktiski marķētājā korpusā”	61
Ilze Rūmniece, Gita Bērziņa	
<i>Nomina declinare et verba in primis pueri sciunt</i> : antīkie teorētīķi par labas valodas pamatiem	62
Daiga Straupeniece	
Sventājas dziesmu teksti: tradicionāls izloksnes fonētisko un morfoloģisko īpatnību apguves materiāls	64
Mihāls Škrabāls (Michal Škrabal), Aiga Veckalne	
<i>Bērtin bēru valodiņu. Bēršus bērām valodiņu?</i> Vēl par citu latviešu valodas verbālu konstrukciju korpuslingvistikas skatījumā	65
Ingēra Tomme-Jukēvica	
Pirmsskolas vecuma minoritāšu bērnu latviešu valoda: ieskats gramatisko vienību izveidē un lietojumā	67
Inta Urbanoviča	
20. gs. latviešu valodnieku autoritatīvi ieteikumi un 21. gs. ūzuss	68
Daira Vēvere	
Patskaņa ē lietojums nomenu, verbu un adverbu gala zilbēs: dziļo tāmnieku izlokšņu piemērs	70
Evelīna Zilgalve	
Diskursa iezīmētāji latviešu valodas kā svešvalodas apguvē: mācību grāmata „Laipa” ..	71
Vilma Zubaitienė	
Ankstesnių gramatikų kritika Frydricho Kuršaičio „Lietuvių kalbos gramatikoje” (1876) ..	73

Lietvārdu locīšanas paradigmu apguve: Latviešu valodas apguvēju korpusa datu analīze

Apģūstot latviešu valodu, gramatisko formu lietojumam jāpievērš īpaša uzmanība, turklāt tas prasa regulāru un rūpīgu darbu. Lai latviešu valodā vārdus varētu savienot jēgpilnos izteikumos, ir jāievēro noteikti sintaktiskā saistījuma izveides principi un jāizprot vārda gramatiskās nozīmes, vārddarināšanas sistēma un funkcijas. Tā kā latviešu valoda ir fleksīva valoda ar bagātu formveidošanas sistēmu, jau iesācēja līmenī (A1, A2 līmenis) pareizu formu lietojumam tiek pievērsta pastiprināta uzmanība (Šalme, Auziņa 2016, 188). Latviešu valodas locījumiem ir dažādas funkcijas un locījumu galotnes bieži ir daudznozīmīgas. Tas latviešu valodas apguvējiem sagādā papildu grūtības.

Teorētiski jau A1, A2 līmenī valodas apguvējiem ir jāapgūst lietvārdu, vietniekvārdu, īpašības vārdu un skaitļa vārdu locījumi (Šalme, Auziņa 2016, 189, 194–198), tomēr praksē bieži tiek pieļautas kļūdas.

Šajā referātā tiks analizēta latviešu valodas locījumu sistēmas apguves process, izmantojot *Latviešu valodas apguvēju korpusa* (LaVA) datus. LaVA korpusā ir iekļauti teksti, ko rakstījuši ārvalstu studenti, kas latviešu valodu mācās kā svešvalodu kādā no Latvijas augstskolām. Studenti latviešu valodu apģūst 1. vai 2. semestri, sasniedzot latviešu valodas prasmes pamatlīmeni (A1 vai A2). Visi teksti tapuši mācību procesa laikā. Pašreiz korpusā ir apkopot 850 teksti, kas ir digitalizēti (Levāne-Petrova et al. 2020), pārrakstīti saskaņā ar literārās valodas normām (normalizēti) un morfoloģiski marķēti, vārdformām nosakot vārdšķiru un pamatformu (Darģis et al. 2018; Auziņa et al. 2019).

Analizējot konstatētās atkāpes no normas, meklētas atbildes uz šādiem jautājumiem:

- 1) kuri locījumi visbiežāk tiek lietoti kļūdaini;
- 2) vai kļūdas lietvārdu locījumu lietošanā ir atkarīgas no locījuma funkcijas;
- 3) kurās sintaktiskajās struktūrās lietvārdi visbiežāk tiek lietoti kļūdaini;
- 4) vai valodas apguvēja dzimtā valoda ietekmē latviešu valodas lietvārdu locījumu apģuvi?

Pirmie rezultāti liecina, ka visbiežāk valodas apģuvēji kļūdas pirmās, otrās, ceturtās un piektās deklinācijas lietvārdu lietojumā, turklāt atkāpes no normas visbiežāk vērojamas ģenitīva formās.

Literatūra

- Auziņa, I., Levāne-Petrova, K., Darģis, R. 2019. Latviešu valodas apģuvēju kļūdu analīze: pareizrakstības kļūdas. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. 23 (1/2). Liepāja: LiePA, 220–227.
- Darģis, R., Auziņa, I., Levāne-Petrova, K. 2018. The Use of Text Alignment in Semi-Automatic Error Analysis: Use Case in the Development of the Corpus of the Latvian

Language Learners. *Proceedings of the 10th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2018)*. Miyazaki: European Language Resources Association.

Levāne-Petrova, K., Auziņa, I., Pokratniece, K. 2020. Latviešu valodas apguvēju korpusa datu ieguves un apstrādes metodoloģijas izstrāde. *Valodu apguve: problēmas un perspektīva*. Liepāja: LiePA (iesniegts publicēšanai).

Šalme, A., Auziņa, I. 2016. *Latviešu valodas prasmes līmeņi: pamatlīmenis A1, A2, vidējais līmenis B1, B2*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.

Santykinis laikas rusų ir lietuvių kalbų konverbų konstrukcijose

Santykiniis laikas (rus. *относительное время, таксис*) yra kategorija, kuri, pagal Romano Jakobsono apibrėžimą, apibūdina vieną nusakomą faktą kito nusakomo fakto atžvilgiu, bet ne kalbamojo momento atžvilgiu. Dabartinėje tipologijoje šiai kategorijai priskiriami rodikliai, žymintys tam tikrą laiko santykį – vienalaikiškumą/nevienalaikiškumą. Kalbose laiko reikšmės gali būti žymimos labai įvairiai, tačiau rusų kalba turi specialų konverbą – *deeprichastie* (rus. *деепричастие*), kurį lietuvių kalboje atitinka bent trys veiksmažodžio formos – pusdalyviai, apoziciniai veikiamieji būtojo laiko dalyviai ir padalyviai.

Tradicinėse gramatikose teigiama, kad *deeprichastie* sudaro veikslo poras, žyminčias santykinio laiko priešstatą. Rusų-lietuvių kalbų gretinamojo pobūdžio darbuose paprastai nurodoma, kad *deeprichastie* eigos veikslo formas atitinka pusdalyviai, įvykio veikslo formas – veikiamieji būtojo laiko dalyviai, o beasmeniuose sakiniuose, atitinkamai, esamojo ir būtojo laiko padalyviai. Tačiau rusų ir lietuvių kalbų konverbų vartojimo ir vertimo praktikoje dėl kalbų skirtumų dažnai atsiranda šio principo taikymo išlygos ir sunkumai. Pavyzdžiui, rusų kalboje priesaga *-a(-я)* nerodo veikslo reikšmės, su ja sudaromi ne tik eigos, bet ir įvykio veikslo formos (plg., *ища, идя* ir *найдя, придя*), todėl santykinio laiko reikšmę galima atpažinti tik suprantant patį veiksmažodį. Verčiant pusdalyvius, tenka turėti galvoje, jog rusų kalboje dalis eigos veiksmažodžių (pvz., *вязать, гнуть, ждать, рвать*) apskritai neturi *deeprichastie* formų, arba jos yra labai retos, todėl iš atitinkamų veiksmažodžių padaryti pusdalyviai neturi atitikmenų (plg., *megzdamas, lenkdamas, laukdamas, plėšydamas*).

Daugiausia klausimų kelia nelygiavertis rusų ir lietuvių kalbų veikslo gramatikalizacijos laipsnis. Pavyzdžiui, lietuvių kalboje greta nepriešdėlinių iš eigos veikslo veiksmažodžių padarytų pusdalyvių funkcionuoja ir priešdėliniai, kurių vaidmuo laiko santykių raiškos sistemoje nėra vienareikšmis. Šiuolaikiniuose tyrimuose linkstama daryti išvadą, jog nepriešdėlinių/priešdėlinių veiksmažodžių grupių skirtumus lemia leksiniai ypatumai. Tačiau, lyginant anotuotų rusų ir lietuvių kalbų tekstynų duomenis, galima rasti kontekstų, kuriuose šie skirtumai yra dėsningi taip pat ir veikslo požiūriu.

Konverbų vartojimo ypatumų gretinimas rodo, jog rusų kalbos *deeprichastie* konstrukcijų mokymasis turi būti laipsniškas, lygiagrečiai plečiant tiek žodyną, tiek gimtosios lietuvių kalbos santykinio laiko priešstatos gramatinių rodiklių suvokimą ir gebėjimą juos taikyti.

Izaicinājumi lībiešu valodas mācīšanā, balstoties uz jusīva piemēriem

Domājot par svešas valodas mācīšanu vai mācīšanos, daudziem prātā nāk jaunu vārdu vai formu apguves grūtības. Tas tiešām var būt sarežģīts aspekts, mācot vai mācoties valodas, kuras tiek lietotas daudzās dzīves sfērās – gan mājās, gan izglītībā, gan tiesā; valodas, kurām ir valsts valodas statuss, kurās ir iespēja iegūt augstāko izglītību un kurām ir ilgu gadu normēšanas privilēģijas. Tomēr ne visām valodām šādas iespējas ir. Kā piemēru var minēt lībiešu valodu.

Kaut dzimtās valodas runātāju nav, lībiešu valoda tomēr tiek runāta, ir arī dažādi teksti. Lībiešu valoda tiek apgūta Latvijā (Latvijas Universitātē, Lībiešu bērnu nometnēs) un Igaunijā (Tartu Universitātē) un citviet. Tāpēc cilvēkiem, kuri grib apgūt lībiešu valodu, un pat cilvēkiem, kuri prot šo valodu un gribētu paši to mācīt, viss varētu šķist diezgan vienkārši. Tomēr šāds optimisms ir mānīgs. Lai gan lībiešu valoda tiek pētīta (piem., Tveite 2004; Norvik 2015), ir sarakstītas vairākas gramatikas (Sjögren, Wiedemann 1861a; Kettunen 1938; arī Viitso 2008), rokasgrāmatas (Stalte 2011 [pirmizd. 1938]; Boiko 2000), kā arī vārdnīcas (Sjögren, Wiedemann 1861b; Kettunen 1938; Šūvcāne, Žagare 1991; Ernštreits 1999; Ernštreits, Viitso 2012), tomēr sistematizēta lībiešu valodas normēšana joprojām turpinās.

Valodas mācīšanas grūtības var ilustrēt ar dažādiem piemēriem. Viens no tiem ir lībiešu valodas *jusīvs*. Šis jēdziens lībiešu valodas pētīšanā tika ieviests pēc igauņu valodniecības parauga. Arī igauņu valodniecībā šis jēdziens pirmo reizi tika piedāvāts tikai 1976. g. (Viitso 1976). Ar jēdzienu *jusīvs* igauņu un lībiešu valodā tiek saprasta atsevišķa netiešās pavēles izteiksme, kurai latviešu valodā vislabāk atbilst īstenības izteiksmes konstrukcijas ar modālo partikulu *lai*.

Lībiešu valodas jusīva forma ļoti labi ilustrē grūtības, kuras saistāmas ar maznormēto valodu mācīšanu, apguvi un to aprakstīšanu. Referātā iecerēts runāt par morfosintaktiskiem un semantiskiem šīs formas lietošanas aspektiem lībiešu valodā un šīs problēmas risināšanas iespējām.

Literatūra

- Boiko, Kersti. 2000. *Līvō ķēļ*. Piški optobrōntōz. Rīga: Līvu savienība.
- Ernštreits, Valts. 1999. *Līvōkiel-leļkiel, leļkiel-līvōkiel sōnārōntōz*. Rīga: Līvō kultūr sidām.
- Ernštreits, Valts, Tiit-Rein Viitso. 2012. *Līvōkiel-ēstikiel-leļkiel sōnārōntōz*. Tartu/ Rīga: Tartu Ūlikool; Latviešu valodas aģentūra.
- Kettunen, Lauri. 1938. *Livisches Wörterbuch mit grammatischer Einleitung*. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Norvik, Miina. 2015. *Future time reference devices in Livonian in a Finnic context*. *Dessertationes Linguisticae Universitatis Tartuensis* 25. Tartu: Tartu Ūlikool.

- Sjögren, Andreas J. & Ferdinand J. Wiedemann. 1861a. Joh. Andreas Sjögren's Livische Grammatik nebst Sprachproben. *Joh. Andreas Sjögren's Gesammelte Schriften*. Band II. Theil I. St. Petersburg.
- Sjögren, Andreas J. & Ferdinand J. Wiedemann. 1861b. Joh. Andreas Sjögren's livisch-deutsches und deutschlivisches Wörterbuch. *Joh. Andreas Sjögren's Gesammelte Schriften*. Band II. Theil II. St. Petersburg.
- Stalte, Kõrli. 2001 (pirm. izd. 1938). *Jelzi sõnā. Ābēd ja īrgandōks lugdōbrōntōz*. Tartu Emakeele Selts; Līvõ Kultūr sidām.
- Šuvcāne, Valda, Elfrīda Žagare. 1991. *Leṭkiel-livōkiel rōksōnarāntōz*. Rīga: Zvaigzne.
- Tveite, Tor. 2004. The case of the object in Livonian. A corpus-based study. *Castrenianumin toimitteita* 62. Helsinki: The Finno-Ugrian Department of Helsinki University, The Finno-Ugrian Society.
- Viitso, Tiit-Rein. 1976. Eesti muutkondade süsteemist. *Keel ja Kirjandus* 1976, 3: 148–162.
- Viitso, Tiit-Rein. 2008. *Liivi keel ja läänemeresoome keelemaastikud*. Tartu, Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Priedēkļa *pār-* nozīmju hierarhijas atspoguļojums radiālajā nozīmju modelī

Verbu priedēkļiem raksturīgas trīs lielas nozīmju grupas – telpiskās nozīmes, temporālās nozīmes un kvantitatīvās nozīmes. Cita veida nozīmēm ir individuāls raksturs. Priedēklis *pār-* ir viens no nozīmēm bagātākajiem priedēkļiem. Daļu nozīmju priedēklis pārmantojis no atbilstoša prievārda *pār* gramatizācijas procesā. Apvienojoties motivētājverba un priedēkļa nozīmei, atvasinātajam priedēkļverbam var piemist nozīme, kas ļoti attālināta no sākotnējās prievārda semantikas. Striktas robežas starp atsevišķām nozīmēm dažkārt grūti saskatīt.

Priedēkļa nozīmju sistēma šajā darbā tiek skaidrota, izmantojot radiālo nozīmju modeli, kas parāda nozīmju sistēmas hierarhisko struktūru. Šāda pieeja priedēkļu nozīmju aprakstam latviešu valodniecībā iepriekš nav izmantota. Modelis veidots, analizējot 396 no korpusa ekscerpētus priedēkļverbus ar priedēkli *pār-*. Modelī iekļautas 13 nozīmes. Centrālā jeb prototipiskā priedēkļa nozīme saistīta ar virzienu telpā – virzību pāri kaut kam (*pārkāpt*). Citas nozīmes ir vairāk vai mazāk saistītas ar centrālo nozīmi. Tādām telpiskajām nozīmēm kā atrašanās vietas maiņa (*pārsēsties*) un atgriešanās atpakaļ (*pārbrukt*) piemīt nelielas variācijas – darbības rezultāts ir svarīgāks par virzības trajektoriju. Par abstraktu virzību var uzskatīt formas vai īpašības maiņas nozīmi (*pārakmeņoties*). Ar laika ritējumu saistīts laika posmā pabeigts process (*pārnakšņot*). Atkārtotas darbības (*pārilmēt*) un kļūdainas darbības (*pārteikties*) nozīmes vieno īpašība ‘veikt darbību vēlreiz’. Arī pārspēšanas (*pārkliegt*) un pārmērīgas darbības (*pārbarot*) nozīmēm piemīt kopīga semantika – ‘vairāk par kādu vai vairāk par normu’. Maksimāla darbības kvantitāte raksturīga virsmas pārklāšanas (*pārsegt*) un visu objektu aptverošas darbības (*pārstaigāt*) nozīmēm. Darbības kvantitātes īpašība piemīt arī pārtrauktas darbības nozīmei (*pārstāt*). Sadalīšanā divās daļās apvienojas priedēkļa un motivētājverba nozīme (*pārcirst*).

Nozīmju grupās iekļauto verbu skaits ir ļoti atšķirīgs. Savdabīgi, ka dominējošā ir atkārtotas darbības nozīme (113 verbi), kas nav pārmantota no prievārda *pār*. Aptuveni divreiz mazāk verbu iekļauti atrašanās vietas maiņas (51 verbs), formas vai īpašības maiņas (52 verbi), pārmērīgas darbības (59 verbi) un virzības pāri kaut kam (42 verbi) nozīmju grupās. Citās grupās verbu ir krietni mazāk.

Grieķu un latviešu leksisko elementu secība Tetraevanģēlijā

Priekšlasījuma mērķis ir sniegt ieskatu dažās vārdu secības tendencēs koinē grieķu un latviešu valodā, par pamatu ņemot Jaunās Derības pirmās četras grāmatas (grieķiski sauktas par *Τετραεवाγγέλιον*), proti, to tekstu oriģinālā un divus pēdējos tulkojumus latviešu valodā (Bībele 1965; Bībele 2012).

Daudzās gramatikās tiek norādīts, ka vārdu secība sengrieķu valodā un latviešu valodā ir samērā brīva (piem., Valkovska un Lokmane 2015, 795; Van Emde Boas et al. 2019, 703). To var aplūkot vairākos līmeņos:

- 1) atsevišķu vārdu tipu novietojums (piem., prepozīcijas, postpozīcijas, artikuli (grieķu valodā), partikulas, adverbi, norādāmie vietniekvārdi);
- 2) vārdu secība nominālās vārdkopās (piem., lietvārdu, īpašības vārdu, skaitleņu, vietniekvārdu un pielikumu novietojums);
- 3) konstituentu secība klauzas līmenī (subjekta, predikāta un tiešā un netiešā objekta novietojums).

Likumības, kas nosaka vārdu secību, ne vienmēr ir pilnīgi skaidras, bet var runāt par noteiktām tendencēm (Van Emde Boas et al. 2019, 703). Vārdu secība izsaka sintaktiskos sakarus (Lokmane 2015, 699), turklāt sengrieķu un latviešu valodā kā valodās ar samērā brīvu vārdu secību vārdi var tikt pārstatīti tēmas vai fokusa aktualizācijas dēļ (sk. arī Comrie 1989, 86–91).

Noteiktu atsevišķu vārdu tipu novietojums abās valodās ir fiksēts, piem., prepozitīvi vārdi parasti teikumā, klauzā vai vārdu grupā ieņem pirmo pozīciju, artikuli novietojas pirms lietvārdiem, tāpat prepozīcijas novietojas pirms nominālās vārdkopas, kuru tās modificē, postpozitīvi vārdi – pēc vārda, uz kuru tie attiecas (partikulas utt.). Latviešu un grieķu valodā ir atšķirības vietniekvārdu novietojumā.

Arī komponentu secība teikuma līmenī abās valodās ir diezgan regulāra (grieķu valodā tā var būt S–V–IO–V, V–O–IO, V–S–O–IO, IO–O–V) (Van Emde Boas et al. 2019, 703). Ir atšķirības atkarībā no tā, vai informācija ir iepriekš zināma, tiek prezumēta (ir tēma) vai tiek apgalvota (ir fokuss). Grieķu valodā kontrastīvas un jaunas tēmas ir klauzas sākumā, bet diskursa tēmas var palikt neīstenotas (piem., pirmās personas subjekts). Ja tās ir realizētas, tad uzreiz seko verbam (*ἔτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς διατάσων τοῖς δώδεκα μαθηταῖς αὐτοῦ*). Latviešu valodā kontrastīvas un jaunas tēmas ir gan klauzas sākumā, gan klauzas beigās. Diskursa tēmas arī var būt nerealizētas, bet, ja tās ir realizētas, tās ir klauzas sākumā (*Kad Jēzus bija beidzis mācīt savus mācekļus [...]*).

Nominālās vārdkopās ir grūtāk atrast likumības, jo vārdu secība var būt gan *galvenais komponents* – *modificētājs*, gan *modificētājs* – *galvenais komponents*. Grieķu valodā neitrālāka ir pirmā secība (*πᾶν οὖν δένδρον μὴ ποιοῦν καρπὸν καλὸν ἐκκόπτεται καὶ εἰς πῦρ βάλλεται*), latviešu valodā – otrā (*katrs koks, kas nenes labus augļus, tiek nocirsts un iemests ugunī*). Ir arī t. s. smagie modificētāji, kas satur

vairākus vārdus un kas parasti seko galvenajam komponentam. Daudzskaitlīgi modificētāji var būt saistīti ar saiķiem (sakārtoti) vai bez tiem (nesakārtoti). Retoriska figūra – hiperbats – ar pārstatītu vārdu secību parasti ir marķēta, ja modificētājs atrodas pirms galvenā komponenta (Van Emde Boas et al. 2019, 709).

Teikumā vēl var būt realizētas perifēras daļas. T. s. kreisajā perifērijā (pirms pašas klauzas) var atrasties tēma (*theme*) vai ekspozīcija (*setting*), ko ievada apstākļi, absolūtā ģenitīva konstrukcija, laika palīgteikums vai cits adverbciāls modificētājs. Labajā perifērijā (aiz klauzas) var būt komentārs vai skaidrojums (*tail*). Prolēptiskiem teikumiem ar ieguldītu (*embedded*) subjektu jeb sekundāri predikatīvu komponentu parasti ir fiksēta vārdu secība gan grieķu, gan latviešu valodā.

Literatūra

Bībele. 1965. (1997.) Rīga: Latvijas Bībeles biedrība.

Bībele. 2012. Rīga: Latvijas Bībeles biedrība.

Comrie, Bernard. 1989. *Universals and Linguistic Typology. Syntax and Morphology*. 2nd edition. Chicago: University of Chicago Press.

Greek New Testament. 2010. Society of Biblical Literature.

Van Emde Boas, Evert et al. 2019. *Cambridge Grammar of Classical Greek*. Cambridge: Cambridge University Press.

Valkovska, Baiba, Lokmane, Ilze. 2015. Vienkārša teikuma komunikatīvā struktūra. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 774–800.

Lokmane, Ilze. Sintakses vispārīgs raksturojums. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 692–709.

Significance of mistakes in the process of second language acquisition

In the presentation I will handle the meaning of language mistakes and errors, and above all their positive significance in second language learning and teaching. I also introduce a concept of mistake culture – which means the general attitude and reactions towards language mistakes within a group. According to several studies a positive mistake culture, supported by the teacher's positive and encouraging attitude towards students' mistakes, enhances both motivation and learning outcome.

From the perspective of structural linguistics, mistake is a deviation of a linguistic norm. It is thus connected to a norm, which itself is an ambiguous concept. We can make the difference between constitutive (“natural”) norms, which are a prerequisite of all language use, and prescriptive norms, which are consciously made artefacts whose objective is to give guidelines for the common and public language use. From functional viewpoint we can enlarge the concept of mistake towards any action that disturbs communication.

There has been a lot of discussion about mistakes and errors in SLA research since 1960's. The “interlanguage” discourse changed the viewpoint towards student's psycholinguistic processes, instead of focusing on the linguistic outcome handled in error-analysis. Along with the constructivist views, I state that students should be encouraged to actively hypothesize the target language, having a continuous dialogue with it and thus enriching their linguistic resources little by little. Practically this means supporting positive, reflective attitude towards one's interlanguage, working out and learning about “mistakes” that are within the student's individual “zone of proximal development”.

If we handle language learning as a normative process, consequently, there are also mistakes to be corrected – all the kinds of teaching practices, studying strategies or orientations that hinder or prevent learning. One obvious instance of such a mistake would be a kind of negative mistake-centeredness in language learning and teaching. My key thesis is that mistake is the student's best friend – with whom he should familiarize himself in order to make progress.

Strukturētā pieeja gramatikai Jāzepa Leļa latviešu kā svešvalodas mācību grāmatā „Basic Latvian” (1984)

Latviešu izcelsmes valodnieks Jāzepts Lelis (1927–1989) Harvarda universitātē Masačūsetā (ASV) studēja indoeiropiešu salīdzināmo valodniecību, baltu valodniecību, kā arī angļu un ģermāņu valodniecību. Pēc doktora grāda iegūšanas viņa profesionālā karjera saistīta ar darbu Hovarda universitātē Merilandē, docējot valodniecības un literatūras kursus. Vienlaikus profesoru Leli vienmēr interesēja latviešu valodas mācīšana tā laika trimdas sabiedrībai. Praktiskā pieredze latviešu kā svešvalodas mācīšanā apkopota grāmatā „Basic Latvian”, kas publicēta 1984. gadā. „Basic Latvian” uzskatāma par vienu no pirmajām akadēmiskajām latviešu kā svešvalodas mācību grāmatām, kas balstīta uz deskriptīvās gramatikas principiem.

Profesors Jāzepts Lelis pielāgoja deskriptīvās gramatikas principus latviešu valodas gramatikas strukturētai apguvei, kā arī pievērsa īpašu uzmanību tām latviešu valodas gramatikas parādībām, kas krasi atšķiras no angļu valodas. Jauno vārdu sarakstā katram lietvārdam norādīta ne tikai nominatīva, bet arī datīva forma, kas vienīgā norāda uz lietvārda dzimti un piederību attiecīgam celmam. Piem., pēc nominatīva formas vien lietvārdiem *zvanš*, *suns* un *zivs* nevar noteikt ne dzimti, ne celmu (deklināciju), bet datīva formas *zvanam*, *sunim*, *zivij* norāda uz šo lietvārdu piederību vīriešu dzimtes *a-*, vīriešu dzimtes *i-* un sieviešu dzimtes *i-* celmam. Turklāt datīva forma ir svarīga piederības konstrukciju veidošanai – *Jānis ir mans draugs* (NOM ir NOM), *Jānim ir māsa* (DAT ir NOM), kā arī citu datīva subjekta konstrukciju veidošanai – *Jānim klājas grūti* (DAT *klājas* ADV).

Referātā iecerēts apskatīt latviešu valodas gramatikas izkārtojuma principus grāmatā „Basic Latvian”, kā arī analizēts autora ieguldījums latviešu kā svešvalodas mācību metodoloģijas attīstībā.

Verba aspekts latviešu valodas kā svešvalodas apgūvē

Referāta mērķis ir apskatīt verba aspektu un problēmgaņēmumus, kas rodas latviešu valodas kā svešvalodas apgūvē. Pētījuma gaitā tiek analizēti japāņu kā latviešu valodas apgūvēju sacerētie teksti.

Latviešu valodas verba aspekts ir leksiski gramatiska kategorija, kas „izpaužas nevis stingru likumību, bet gan vairāk tendenču veidā” (Staltmane 1958, 266). Referātā aspekts tiek saprasts vispirms tā šaurākā nozīmē, proti, ar aspekta opozīciju *perfektīvs/imperfektīvs (izlasīt/lasīt)*, kā arī plašākā nozīmē, ar *akcijasartu* jeb virkni dažādu darbības raksturojumu tā fāžu, intensitātes, kārtu ziņā (*palasīt, sapīrkt, iedeģties, braukāt*). Aspektuālo nozīmju izteicēji ir afiksi, bet aspekta opozīcijas šķīrējpazīme ir prefiksa esamība.

Svešvalodas apgūves kontekstā aspekts ir viens no visbiežāk apspriestiem tematiem daudzu valodu materiālā. Bet atšķirībā no verba formveidošanas kategorijām, aspekts ir viena no retajām kategorijām, kas ir aprakstīta akadēmiskajās gramatikās un mācībgrāmatās dzimtās valodas runātājiem, bet ļoti reti ir aplūkota svešvalodas mācīb līdzekļos (Horiguchi 2014). Leksikogrāfijas avoti, kam būtu jākalpo apgūvējiem par balstu aspekta opozīcijas izskaidrošanā, to nesniedz ne divvalodu, ne skaidrojošajās vārdnīcās. Tāpēc rodas jautājums, vai apgūvējs var (ie)mācīties latviešu valodu, nesaskaroties ar aspekta jēdzieniem – gan aspekta opozīciju, gan dažādām akcijasarta nozīmēm?

Japāņu kā latviešu valodas apgūvēju tekstu analīze rāda, ka:

1. Valodas apgūves sākumā iespējams iztikt bez perfektīva prefiksverba. No trim laikiem apgūvēji vispirms apgūst tagadni. Viņi visbiežāk apcer acu priekšā notiekošas vienkāršas un ierastas darbības, stāsta par hobijiem un ikdienu, lietojot imperfektīvus bezprefiksa verbus vai vispār divveidu verbus. Noteikti mazāka ir nepieciešamība pēc perfektīva verba, kas tagadnes formā tiek lietots ierastas darbības kvantificējošā funkcijā (*Es katru dienu izlasu 2 avīzes* [Daiki Horiguči piemērs]).
2. Nepieciešamība pēc perfektīva prefiksverba rodas tad, kad latviešu valodas apgūvējs sāk lietot pagātnes formas, kur aspekta opozīcija aktualizējas vairāk nekā tagadnē – vienreiz notikušās konkrētas darbības apzīmēšanā un vairāku darbību secīguma izteikšanā. Nepārzinot aspekta opozīciju un attiecīgus prefiksverbus, apgūvēji lieto bezprefiksa imperfektīvus verbus (piem., *Man kabatu* (pareizi: *manu kabatu*) *gandrīz vai zaga kabatzāglis. Es gāju un pirkšu grāmatu.*). Tas pats sakāms arī par stāvokļa vārdiem, kas tekstā tiek lietoti tā sākuma nozīmē (piem., *Es zināju par Latviju pirmo reizi, kad biju vidusskolā*).
3. Ja aspekta opozīcija ir abstrakta un plašāk sastopama arī citās valodās, tad akcijasarta izteikšana ir konkrēta, vairāk subjektīva un katrai valodai specifiska. Apgūvējs teorētiski var izprast dažādas „latviskas” akcijasarta nozīmes. Bet ir vajadzīgs ilgāks laiks, lai viņš prastu to lietot tāpat, kā to lieto dzimtās valodas

runātāji. Piem., (teksta sākumā) *Šodien es stāstu* (dabiskāk būtu *pastāstīšu*) *par japāņu virtuvi.*; (runas beigās) *Beigās es gribētu dziedāt* (dabiskāk būtu *nodziedāt*) „*Mīglā asaro logs*”, *iztekt* (pareizi: *izsakot*) *visiem pateicību par visu.*

Jāsecina, ka latviešu valodā aspekts ir visai implicita kategorija, kas nav uzskatāmi izteikta pašas valodas sistēmas dēļ un netiek apzināti mācīta mācībgrāmatās. Apguvējiem prasme izteikt aspektu ir vairāk saistīta ar konkrētu prefiksverbu apguvi. Vispārināt aspekta opozīcijas tendences ir grūts izaicinājums teorētiskajā valodniecībā, tomēr valodas apguvē skaidrot aspektu ir svarīgs uzdevums. Latviešu valodas mācībgrāmata japāņiem (Horiguchi 2013) ir mēģinājums risināt šo jautājumu.

Literatūra

Horiguchi, Daiki. 2013. *New Express Latvian*. Tokyo: Hakusuisha.

Horiguchi, Daiki. 2014. Latviešu valodas aspektuālo nozīmju priedēkļverbu apguve salīdzinājumā ar krievu valodu. *Tagad*. 8. Rīga: Latviešu valodas aģentūra.

Staltmane, Velta. 1958. *Verba veidi mūsdienu latviešu literārajā valodā*. Disertācija filoloģijas zinātņu kandidāta grāda iegūšanai. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmija.

Starpvalodas morfoloģiskās īpatnības latviešu kā svešvalodas apgūvē

20. gs. otrajā pusē valodas apguves pētnieku darbos nostiprinājies starpvalodas jēdziens, runājot par valodas apgūvēja producēto valodu, kas iecerēta kā mērķvaloda, taču nav pilnībā atbilstoša mērķvalodas sistēmai. Norādīts, ka valodas apgūvē kļūdas lielākoties nav nejauši veidojušās, un secināts, ka starpvalodai ir sava gramatiskā sistēma, kuru daļēji ietekmē valodas apgūvēja dzimtā valoda un citi faktori. Šāds uzskats joprojām ir aktuāls, it īpaši kopš valodas apgūvēju korpusu straujā popularitātes un apjoma pieauguma pēdējās desmitgadēs. Tā kā korpusi ļauj vienlaikus analizēt plašu datu apjomu, tas rada lielākas vispārīnājuma iespējas, potenciāli veidojot izsmeltošus starpvalodas gramatikas aprakstus, kas savukārt padziļinātu valodas apguves procesa izpratni.

Līdzšinējie starpvalodas gramatikas pētījumi valodas apgūvēju korpusos ir balstīti nelielā valodu skaitā, jo sevišķi angļu valodā, kurā valodas apgūvēju korpusu klāsts ir īpaši plašs. Arī latviešu valodai ir tapuši vairāki latviešu valodas apgūvēju korpusi, taču latviešu valodas kā svešvalodas gramatikas raksturojumos tie līdz šim ir maz izmantoti. Kopumā šī virziena pētījumi līdz šim galvenokārt tikuši balstīti autoru pedagoģiskā darba pieredzē un tajā uzkrātajos samērā neliela apjoma datos. Tas ir vērtīgs pamats, jo sniedz ieskatu tajās īpatnībās, kas šķitušas nozīmīgākas pedagogiem. To salīdzinājums ar apgūvēju reālā lietojuma datiem korpusos ļauj nostiprināt priekšstatu par grūtībām, ar kādām sastopas latviešu valodas kā svešvalodas apgūvēji.

Šajā referātā kvalitatīvi analizēti nejauši izvēlēti teksti no Latvijas Universitātes Matemātikas un informātikas institūtā topošā *Latviešu valodas apgūvēju korpusa*, atklājot dažas regulāras morfoloģijas un vārddarināšanas īpatnības un salīdzinot tās ar līdz šim valodnieku darbos minētajām. Secinājumi var kalpot kā hipotēzes tālākiem kvantitatīviem un padziļinātiem kvalitatīviem pētījumiem par lietojuma tendencēm un dažādu faktoru iespējamo ietekmi uz noteiktām latviešu kā starpvalodas īpatnībām.

Lokāmie atgriezeniskie divdabji un latviešu valodas prasme

Latviešu valodas divdabja formu sistēma ir apjomīga – ir lokāmie un nelokāmie divdabji, kā arī daļēji lokāmais divdabjis. Savukārt lokāmie divdabji var būt darāmās un ciešamās kārtas tagadnes un pagātnes formās (piem., Ahero et al. 1959, 632–664; Paegle 2003, 138–151; Kalnača 2013, 92–97; Nītiņa 2013, 376–412, 564–594). Lokāmajiem darāmās kārtas tagadnes un pagātnes divdabjiem, kā arī daļēji lokāmajam un nelokāmajiem divdabjiem iespējamas arī atgriezeniskās formas, kas tiek veidotas no atgriezeniskiem darbības vārdiem (op. cit.).

Referāts veltīts lokāmo atgriezenisko divdabju lietojuma analīzei latviešu valodā, jo šiem divdabjiem atšķirībā no citiem lokāmajiem divdabjiem ir t.s. nepilnās jeb defektīvās paradigmas – trūkst vairāku locījumu formu gan vīriešu, gan sieviešu dzimtē, turklāt nav nenoteikto un noteikto galotņu šķiruma. Tas objektīvi rada grūtības lokāmo atgriezenisko divdabju pareizā lietojumā runātā un rakstu valodā ne tikai latviešu kā dzimtās valodas lietotājiem, bet arī tiem, kas latviešu valodu apguvuši kā otro vai svešvalodu.

Latviešu gramatiskās sistēmas aprakstos abi lokāmie atgriezeniskie divdabji parasti tiek pieminēti, norādot to atšķirīgo locīšanu un salīdzinoši reto lietojumu, taču plašāka to nozīmju un funkciju apraksta nav (piem., Endzelīns 1951, 947–948; Ahero et al. 1959, 636–637, 640–641; Paegle 2003, 141–142, 144; Kalnača 2013, 93, 95; Nītiņa 2013, 387–389).

Valodas praksē lokāmie atgriezeniskie divdabji tomēr nav retums un lietoti visai bieži – gan plašsaziņas līdzekļu un lietišķajos, gan daiļliteratūras tekstos, arī sarunvalodā, turklāt blakus pareizam šo divdabju lietojumam (1) nereti atrodamas arī neiederīgas (2a–b) vai neliterāras formas (2c–d):

- (1) a. lokāmais darāmās kārtas tagadnes divdabjis
*Aizrautīgi fotogrāfēju skaistās, vecās arābu mājas, kustīgos, **smejošos** bērnus .. (Diena)*
- b. lokāmais darāmās kārtas pagātnes divdabjis
*Nu nav iespējams tumsā auto prožektoru gaismā ieraudzīt tumšās drēbēs **ģērbusos** gājēju, ja tam nav atstarotāja! (LVK2018)*
- (2) a. .. *tik daudz bija kareivju – kā vesels, straujš, **kustošs** jūras gabals.* (LVK2018)
- b. *Man vajag pastāvīgi būt **iemīlējušai** kādā.* (Lilit)
- c. *Tas nodarbina prātu arī otrai romānā **darbojošamies** personai – stāstītājam, kuru ērtības labad gribas identificēt ar autoru pašu.* (Jaunā Gaita)
- d. *Tāpat uzslavas tika „Dior” zilajā tērpā **ģērbusamies** aktrisei Šarlīzei Teronai.* (Kas Jauns)

Visos neiederīga vai nepareiza lietojuma gadījumos vērojami no valodniecības teorijas viedokļa interesanti paradīgu struktūras un latviešu valodas gramatisko formu sistēmas krustošanās piemēri (plašāk sk. Kalnača, Lokmane 2010; sk. arī Sims 2006, 2019), ko, visticamāk, veicina atgriezenisko divdabju formu trūkums vairākos locījumos, kā arī šo divdabju gramatisko formu savstarpēja homonīmija un formu sakritums ar īpašības vārdu un neatgriezenisko lokāmo divdabju noteiktajām galotnēm.

Lokāmo atgriezenisko divdabju lietojumam normatīvā aspektā līdz šim uzmanības veltīts salīdzinoši maz (sk., piem., Endzelīns 1980; Grīsele 2005, arī Nītiņa 2013). Tā kā gramatikās tie aprakstīti kā latviešu valodas divdabju sistēmas nomaļus parādība, tad tuvāk nav arī skaidrotas problēmas šo divdabju funkcionēšanā. Turklāt arī valodnieku starpā nav vienotības, kā rīkoties lokāmo atgriezenisko divdabju formu lietojuma sakarā – vai atgriezeniskums un noteiktība ir jānošķir kā atsevišķas gramatiskas nozīmes, t. i., vai šo divdabju paradīgmām jāprojam jābūt nepilnām, vai arī tās varētu papildināt ar neatgriezenisko divdabju noteikto galotņu formām (sal., piem., Endzelīns 1951, 947, 948; Grīsele 2005, 19 un Nītiņa 2013, 387–388).

Tomēr lokāmo atgriezenisko divdabju pareiza lietošana latviešu valodā nav tikai valodnieku, redaktoru vai korektoru jautājums. Tas uzskatāms par vienu no labas valodas prasmes būtiskiem aspektiem, jo saistīts ne tikai ar atsevišķu morfoloģisku formu lietojuma izpratni, bet arī ar tekstveides iemaņu izkopšanu.

Literatūra

- Ahero, Antonija et al. 1959. *Mūsdienų latviešu literārās valodas gramatika*. I. Rīga: LPSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.
- Endzelīns, Jānis. 1951. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- Endzelīns, Jānis. 1980. Dažādas valodas kļūdas. *Darbu izlase*. III₂. Rīga: Zinātne, 9–45. [Pirmizdevums: Rīga, 1928.]
- Grīsele, Rasma. 2005. *Jamajai, jamajā, jamajiem, jamajos, šajamies!* Jāsavalda „noteiktās” galotnes. *Spēkildze*. Rīga: Antava, 18–20.
- Kalnača, Andra. 2013. Morfoloģija. *Latviešu valoda*. Veisbergs, Andrejs (red.). Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 45–108.
- Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze. 2010. Defective Paradigms of Reflexive Nouns and Participles in Latvian. *Defective Paradigms: Missing forms and what they tell us. Proceedings of the British Academy*. 163. Corbett, Greville, Baerman, Matthew, Brown, Dunstan (eds.). Oxford: Oxford University Press, 53–67.
- Nītiņa, Daina. 2013. Īpašības vārds (adjektīvs) un adjektīviskais divdabīš. *Latviešu valodas gramatika*. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris. (red.). Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 370–412.
- Paegle, Dzintra. 2003. *Latviešu literārās valodas morfoloģija*. Rīga: Zinātne.
- Sims, Andrea D. 2006. *Minding the Gaps: Inflectional Defectiveness in A Paradigmatic Theory*. Ohio: Ohio State University.
- Sims, Andrea D. 2019. *Inflectional Defectiveness*. Cambridge: Cambridge University Press.

Grammar Acquisition in English for Dentistry

In the 21st century, globalization and massive migration have increased global demand for effective transnational communication skills in English in the health care workplace and academic contexts, including dentistry. English for Dentistry falls under the umbrella of English for Specific Purposes (ESP), which refers to teaching and learning English as a foreign language in a particular domain.

While the role of grammar acquisition in ESP courses is often understated in the key theoretical literature on ESP, this article highlights the importance of lexicogrammatical content in ESP courses. Dentistry students and practitioners in Latvia set a high value on accuracy in communication since the knowledge of various syntactic and morphological rules of grammar and their use in the dentistry-related context contribute to accuracy necessary to perform different communicative tasks, for instance asking for, explaining and giving information, giving instructions. Besides, if dentists are unable, for example, to explain a diagnosis, agree on treatment options with the patient in a meaningfully accurate way, the dentist's authority over a patient may be undermined, resulting in unsuccessful communication.

The empirical part of the present article reports on the tasks employing lexicogrammatical strategies in the material "Dentistry and Language Integrated Learning", which has been developed by the authors of this article working in close collaboration with individual academic staff at the Faculty of Medicine, the University of Latvia. The material piloted with both dentistry practitioners and students – would-be dentists suggests that the applied strategies, for instance, recognizing and building new words by gaining control of prefixes and other word-building devices, are useful tools in the meaning-making process in dentistry, and the selected lexicogrammatical strategies assist in facilitating the dentist-patient communication.

Gimtosios ir svietimos kalbos gramatikos mokymo iššūkių siekiant teksto rašymo ir vertimo įgūdžių

Pastaroju metu atsirado ir randasi daug naujų gramatikos mokymo metodų, kuriais siekiama ne tik išdėstyti sustabarėjusias gramatikos taisykles besimokantiems kalbų, bet taip pat padėti jiems šias žinias sėkmingai taikyti praktinėje vartosenoje. Dėstytojai gali rinktis ir naudoti ir tradicinius, tokius kaip vertimu paremtas gramatikos mokymo metodus, taisyklių mokymąsi ir klaidų taisyimą, kontekstinę gramatikos mokymosi būdą, ar alternatyvius, inovatyvesnius – sąmoningumo skatinimo (angl. *Conscious-raising*), užduotimis grįstą (angl. *Task-based*) ar negramatiškumo (angl. *Ungrammaticality approach*) metodus,

Jau gana seniai mokant gimtosios ar užsienio kalbos neapsieinama ir be technologijų ir interneto siūlomais sprendimais grįstų priemonių. Tai neišvengiama siekiant motyvuoti valstybinius gimtosios ir svietimos kalbos egzaminus jau išlaidavusius ir galvojančius, kad jų žinios pakankamos gramatiškai kokybiško teksto kūrimui ar vertimui, studentus. Sutelktiniai šaltiniai, interneto ir mobiliosios programos, tinklalaidės gelbsti skatinant užduočių įvairovę, keliant jų motyvaciją ir užtikrinant mokymosi rezultatų skirtinguose švietimo lygmenyse pasiekimą. Šiuo tyrimu siekiama nustatyti, kaip studentai suvokia skirtingos į gramatiką orientuotos mokymosi medžiagos ir metodų naudojimą įgyjant anglų, kaip užsienio, ir lietuvių, kaip gimtosios, kalbos sklendaus rašymo bei vertimo iš jų įgūdžius. Universitete studentai lietuvių kaip gimtosios ir anglų, vokiečių ir kitų svietimų kalbų gramatikos mokosi ne tik su kalbų mokymo įrankiais (pvz., „Grammarly“, „ProWritingAid“), bet ir dirbdami su kalbos analizės priemonėmis, pvz., morfolinginiu analizatoriumi, tekstynais. Empirinis tyrimas grįstas asmenų, siekiančių universitetinio vertimo ir lingvistikos krypties išsilavinimo Kauno technologijos universitete, apklausa bei dėstytojų patirtimi. Tyrimo rezultatai patvirtina, kad technologijos pajvairina ir praturtina gramatikos mokymą ir mokymąsi ir gali būti naudingi modeliuojant šiuolaikinei, nuo gramatikos nepriklausomai kartai (angl. *Grammar-free generation*, žr., Mammadova 2019) skirtą teksto rašymo kursų turinį.

Reference

Mammadova, T. 2019. *Teaching Grammar to a Grammar-Free Generation*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

Prefiksācija un sufiksācija kā verbu darināšanas un formu veidošanas paņēmieni latviešu un ķīniešu valodā

1. Prefiksi jeb piedēkļi kā morfoloģiskas vienības verbu sastāvā pastāv daudzās pasaules valodās, tomēr to funkcijas ir atšķirīgas. Tie var izteikt darbības pabeigtību, nenoteiksmi, veidot pasīva formas, nepārejošu verbu padarīt pārejošu u. c. Vienlaikus ir valodas, piem., ķīniešu, kurās šīs pašas nozīmes tiek izteiktas ar sufiksu palīdzību vai kādiem citiem līdzekļiem.
2. Latviešu valodā prefiksi ir sastopami visās patstāvīgajās vārdšķirās, izņemot skaitļa vārdus un vietniekvārdus, un tie tiek produktīvi izmantoti kā vārddarināšanā, tā arī formveidošanā. Verbu sastāvā tiem ir svarīga loma darbības pabeigtības izteikšanā, kur tie mijiedarbojas ar verbu laika formām. Turpretī ķīniešu valodā prefiksi piedalās tikai lietvārdu, īpašības vārdu un skaitļa vārdu darināšanā, bet verbu darināšanai un verbu formu veidošanai raksturīga sufiksācija.
3. Referātā uzsvars likts uz prefiksiem verbu sastāvā, un ievadā šie elementi aplūkoti no plašāka skata punkta, lai gūtu priekšstatu par to, cik kopumā izplatīta ir verbu prefiksācija pasaules valodās un kādas var būt prefiksu funkcijas verbu sastāvā. Tam pretstatīta ķīniešu valoda, kurā, kā jau minēts, prefiksi verbu darināšanā nepiedalās.
4. Latviešu valodā darbības veidu var izteikt ar verba prefiksāciju, taču ķīniešu valodā veidu izsaka aiz pamatverba novietots palīgverbs jeb sufikss. Referātā salīdzinātas nozīmes, ko latviešu un ķīniešu valodā iespējams izteikt ar verbu prefiksāciju vai sufiksāciju.
5. Tā kā ķīniešu valodā prefiksācija ir vairāk saistīta ar citām vārdšķirām, papildus verbu prefiksācijai un sufiksācijai aplūkoti arī lietvārdi, īpašības vārdi un skaitļa vārdi, konkrēti – to darināšana un formu veidošana ar prefiksiem un sufiksiem latviešu un ķīniešu valodā.
6. Referāta mērķis ir sniegt pēc iespējas pilnīgu pārskatu par prefiksālo verbu funkcijām latviešu un citās valodās, tām pretstatot ķīniešu valodu, kurā verbu darināšanai tiek izmantoti citi paņēmieni. Gūtie secinājumi izmantojami kā palīgmateriāls, mācot latviešu valodu studentiem, kuru dzimtā valoda ir ķīniešu.

Psycho- and sociolinguistic experiments in the study of National Cooperative Communicative Behavior

Modern linguistics and communication studies investigate the aspects of communicative activity of people, who represent different nations. Those investigations are connected primarily with the search for new instruments, mechanisms, ways and means of achieving harmonious and successful communication, as well as cooperation. Though this tradition used to be verified by many generations of scholars, nowadays it requires further development of a new research methodology. Taking into account the corresponding tendencies, they require an updated ontological and epistemological interpretations of the issues: 1) on the connection of languages with the consciousness of their users, thus the communicative behaviour is formed both within a certain society and under conditions of inter- and transcultural contacts; 2) on the dialogue of languages and cultures; 3) on the influence of sociocultural, psychological, geopolitical and, above all, linguistic and semiotic factors on the formation of national communicative behaviour in general and cooperative behaviour in particular.

The investigation proposes a new definition of the National Cooperative Communicative Behavior as a cognitive, semiotic, discursive phenomenon, the constituents (sign constructs) of which are formed in the language / communicative consciousness of people who represent a particular language culture, and exist in the form of (non) verbal components in a discursive dimension. They form a wide range of cooperative discursive situations provided by the semiotic configuration of the corresponding practices.

To construct the parametric model of the National Cooperative Communicative Behavior, a triangulation technique was developed to consist three procedural steps, which explain the existence of separate stages of its implementation: stage 1 include general scientific methods of observation, induction and deduction; traditional linguistic methods are descriptive; terminological-definitional ones; stage 2 is the synthesis of experimental operating procedures based on psycho- and sociolinguistic, cognitive discursive methods and techniques, including: 1) contextual analysis with its consituational / polysituative techniques; 2) anthropometric method in the form of psycho- and sociolinguistic experiments (flight survey, questioning / linguistic interviewing, observation, ranking) and content analysis; 3) functionally semantic method with elements of frame-scenario modelling; stage 3 is the discourse analysis with its components, such as: conversation analysis and content analysis, as well as a pragmasemantic method. A comparative-parametric method was applied at all stages and steps.

The competition of degree intensifiers across English corpora: is it a *flagrant, blatant, or sheer* audacity?

Due to its free-adjointing nature, the category of adjuncts is generally viewed as somewhat peripheral to the forefront of grammatical relations. Meanwhile, given the significance of the media in the present world and the ever-growing prevalence of the notion of news values, itself a category lacking a conclusive classification and including values like *negativity, superlativeness, prominence, timeliness, proximity*, etc. (Bednarek & Caple 2014), the broad range of linguistic means encoding intensification presents a considerable interest. In this paper, we focus on three adjectival degree emphasizees, *flagrant, blatant*, and *sheer*, and examine their use in *adjective + noun* collocations across a variety of English corpora on the *Sketch Engine* tool in the academic, social media, and the newspaper registers: the *British Academic Written English Corpus (BAWE)*, *English Web 2008 (enTenTen08)* and *2015 (enTenTen15)*, the *Brexit Corpus*, and *English Broadsheet Newspapers 1993–2013*. Analyzing the intensifiers *flagrant* and *blatant* as having a higher pragmatic value of negative evaluation, we hypothesize their use will be more prominent in social media and newspaper corpora whereas *sheer* will be the predominant adjective used in the academic corpus. We also examine the nominal element the adjectives in question collocate with, seeking to provide an account as to their differences observable in English in two roughly defined periods of time: until 2013 and after 2015. In addition to contributing to the construction of the lexico-pragmatic profile of the adjectives in question, an essential component in language learning, the research also has implications for both synchronic and diachronic perspectives on language.

Reference

Bednarek, M. and Caple, H. 2014. Why do news values matter? Towards a new methodological framework for analyzing news discourse in Critical Discourse Analysis and beyond. *Discourse & Society*. 25/2, 135–158.

Corpus tool

Sketch Engine: <http://www.sketchengine.eu/>.

Gramatinės informacijos aprašymas mokomajame *Lietuvių kalbos vartosenos leksikone*

2018–2020 m. vykdant projektą „Užsienio baltistikos centrų ir Lietuvos mokslo ir studijų institucijų bendradarbiavimo skatinimas“ rengiamas *Mokomasis lietuvių kalbos vartosenos leksikonas* – elektroninis išteklius, skirtas A2 ir aukštesnio lygio besimokantiejiems, kuriems lietuvių kalba yra negimtoji. Leksikonas kuriamas remiantis *Mokomojo tekstyno* (Rimkutė, Kovalevskaitė 2019) rašytinių tekstų pateiktyniu, kurį sudaro tekstai iš vadovėlių, kiti lietuvių kalbos kaip svetimšios besimokantiems aktualūs ir pagal lygius suskirstyti tekstai. Tai – pirmas tokio pobūdžio leksikografinis išteklius lietuvių kalbai.

Leksikonas yra aktyviojo tipo, skirtas kalbos produkavimui, jį sudarant laikomasi tekstynų lingvistikos požiūrio į reikšmės vienetą: reikšmės raiška yra ne pavieniai žodžiai, o žodžiai su artimiausiu kontekstu (Sinclair 1991). Todėl leksikone reikšmės apibūdinamos ne jas apibrėžiant, o parodant vartosenos dėsnin-gumus, pateikiant reprezentatyvių pavyzdžių. Vartosenos dėsningumai užrašomi vartosenos modeliais. Modelius sudaro leksiniai komponentai (konkretūs žodžiai ir jų formos, kolokacijos, semantinės grupės) ir gramatiniai komponentai (morfo-logijos – linksnis, veiksmažodžių formos ir kt., sintaksės – predikatas, subjektas, atributas ir kt.). Modelių aprašymas vyksta taikant adaptuotą vartosenos modelių analizę (angl. *Corpus Pattern Analysis*, Hanks, 2004), vieną iš tekstynų inspiruotos (angl. *corpus-driven*) analizės metodų.

Leksikono duomenų bazėje užrašant modelius pirmoje eilutėje fiksuojamas gramatinis junglumas, antroje eilutėje – gramatinių komponentų raiška semantiniėmis grupėmis (pvz., kaip subjektas šiame modelyje dažnai eina asmenų pavadinimai, o prieveiksmai yra būdo reikšmės), trečiojoje eilutėje užrašomi semantinių grupių kolokatai, o ketvirtojoje pateikiami pavyzdžiai iš *Mokomojo tekstyno*, atrinkti taip, kad juose atsispindėtų visos vartosenos modelyje užfiksuotos ypatybės. Pavyzdžiui, veiksmažodžio *atrodyti* vienas iš modelių užrašytas taip:

"gramForm": "[Sub] [Adv] [Pred+ATRODYTI+N]"

"semForm": "[asmuo|daiktas|abstraktas][būdas] [modalinis+Pred+vertinamasis]"

"collocates": "[ ] [ ] [[galėti, turėti, norėti+ATRODYTI+]"

"examples": "Ji atrodo miela.", "Man tie atvirukai atrodo tokie senamadiški.", "Atleiskite, dr. Bari, bet tokia investicija atrodo kvaila.", "Kai langai švarūs, namai atrodo kur kas tvarkingesni.", "Tai gali atrodyti juokinga, tačiau tabakas mus gali priversti elgtis keistai."

Šis pranešimas skirtas pristatyti, kaip modeliuose aprašomi gramatiniai dėsningumai: 1) aptarti leksikone naudojamą gramatinių kategorijų aprašą (linksnio kategorija, sintaksinės kategorijos – subjektas, objektas, aplinkybės ir kt.); 2) pristatyti skirtingų kalbos dalių gramatinio modelio aprašymo principus;

3) supažindinti su pastebėtais modelių aprašo trūkumais ir iliustruoti praktinius sprendimus, susijusius su gramatinėmis ypatybėmis.

Leksikono duomenų bazėje vartosenos modelių metodu aprašomi keturių kalbos dalių žodžiai – veiksmažodžių, daiktavardžių, būdvardžių irrieveksmių. Veiksmažodžių aprašas skiriasi nuo vardažodžių, nes dalis daiktavardžių, būdvardžių irrieveksmių pastovaus konteksto elementų susiję ne tiesiogiai su jais, o yra valdomi veiksmažodžio, todėl daiktavardžių, būdvardžių irrieveksmių modelių komponentais laikytini tik tie, kurie yra tiesiogiai priklausomi nuo aprašomo žodžio (pvz.,rieveksmiai surieveksmiais, atributai su daiktavardžiais ir pan.).

Literatūra

- Hanks, P. 2004. Corpus Pattern Analysis. *Euralex 2004 Proceedings*. 87–99. Prieiga: http://www.euralex.org/elx_proceedings/Euralex2004/009_2004_V1_Patrick%20HANKS_Corpus%20pattern%20analysis.pdf.
- Rimkutė E., Kovalevskaitė J. 2019. Mokomasis lietuvių kalbos tekstynas: naujas išteklius lietuvių kalbos besimokantiems kitakalbiams. *5-oji tarptautinė taikomosios kalbotyros konferencija „Kalbos ir žmonės: komunikacija daugiakalbiame pasaulyje“*, Vilniaus universitetas, 2019 m. rugsėjo 26–28 d.
- Sinclair, J. 1991. *Corpus, Concordance, Collocation*. Oxford: Oxford University Press.

Language acquisition and production of identity – an example from the youth of the Estonian diaspora

Traditionally, Estonian identity is rooted in the knowledge of the Estonian language and the idea of the nation-state. In general, both Estonians living in the homeland and the Estonian diaspora, find that one of the most important factors of the Estonian identity is to speak and understand the language at least at a beginners' level (Ojamaa, Karu-Kletter 2014; Ehala 2017; Valk 2017). The presentation seeks to answer the following questions: What are the reasons behind the good knowledge of the Estonian language by the Estonian diaspora youth? How come do they value the Estonian language and culture? If and how much has their knowledge of the Estonian language affected the production of their identity?

The presentation is based on my master's thesis "The Identity of Youth in the Estonian Diaspora" (Supervised by Birute Klaas-Lang, University of Tartu, 2019), which aimed to study the identity of youth in the Estonian diaspora and describe in detail how they define themselves and their relationship with their motherland. To collect data, a total of five semi-structured interviews of a duration ranging between one and 1.5 hours were conducted in August and September 2018. A total of three females and two males aged between 18 to 22 were interviewed. All of the interviewees speak good or very good Estonian.

The main results of the research show that the knowledge of the Estonian language and appreciation for the Estonian culture is directly connected to the values in the family and the effort put in by the parent(s). The Estonian language skills have undoubtedly affected the formation of the identity of the sample youth of the Estonian diaspora. The Estonian language has given them a medium to learn and experience the Estonian culture more in depth and, to a certain extent, it ensured the approval of fellow countrymen and women, which is very important for the production of one's identity.

References

- Ehala, Martin. 2017. Keele rollidest eesti rahvusidentiteedis. *Eesti inimarengu aruanne 2016/2017 „Eesti rändejastul”*. Edit. Tiit Tammaru. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, 171–178.
- Valk, Aune. 2017. Identiteet avatud maailmas. *Eesti inimarengu aruanne 2016/2017 „Eesti rändejastul”*. Edit. Tiit Tammaru. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, 202–210.
- Ojamaa, Triinu, Karu-Kletter, Kristel. 2014. Diasporaa-eeslaste enesekuvand muutuvast maailmas. *Methis. Studia humaniora Estonica*. 10, 173–196.

Dažas gramatiskas nianšes dzejnieces Noras Kalnas poētiskajā rokrakstā

1. Viens no dzejnieces Noras Kalnas poētiskā rokraksta elementiem ir tādu grammatisko jēdzienu lietojums dzejā, kas pastiprina dažādu prozaisku parādību un jēdzienu attēlojumu pretstatus liriskajā vidē, piem., *vārdu saknes ir jāieziemo*. Šādi akcenti norāda uz autorei spēju piesaistīt lasītāja uzmanību.
2. Noras Kalna dzejas krājuma „Un” (1990) virsrakstā un dzejolī izceltajam saiklim *un* piešķir dominējošu multifunkcionalitāti pār citiem teikuma locekļiem, veicinot lasītāja vispārpieņemto priekšstatu pārbīdi. Dzejolī „Un” lasītājam tiek dota iespēja pašam izvēlēties lietot vai nelietot saikli *un*, tādējādi veidojot dzejas arhitektoniku un atklājot saikļa savstarpējā saistījuma nozīmi, kā arī specifisko sintaktisko lietojumu.
3. Sieviešu dzimtes lietvārdu lietojums vīriešu dzimtē pievērš uzmanību, maina un pastiprina dzejas tēlu uztveri, piem., *seja – sejs, lelle – lellis*.
4. Aizstājot lietvārdu daudzskaitli ar vienskaitli, autore mazina emocionālo ekspresivitāti. Piem., lietvārds *dusmas*, kas ir daudzskaitlinieks, tiek lietots vienskaitlī *dusma*.
5. Dzejniece savu poētisko rokrakstu veido, izmantojot arī vārddarināšanas iespējas, piem., okazionālismu darināšanā – darbības vārds *rudeņot* darināts no lietvārda *rudens*, savukārt poētisma *bijums* pamatā ir darbības vārds *būt*. Šādi vārdu darinājumi liriskajos daiļdarbos parasti rosina lasītāja asociatīvo iztēli. Arī salikteņi, piem., *putekļusmags, naktsspīguļi*, darināti, lai dzejā pastiprinātu tēlu smagnējas koeksistences iespaidu.
6. Īpaša parādība Noras Kalnas dzejā ir Rucavas izloknes vārdu lietojums, kuros saglabājušās pēdas no senās kuršu valodas. Šādi ir tapusi vesela dzejoļu kopa, kas veido savdabīgu un neparastu māksliniecisko kolorītu, kā arī sniedz ieskatu latviešu valodas kursisko izlokšņu daudzveidībā.
7. Interesanta ir arī, piem., mūsdienu latviešu literārajā valodā jau zudušī vīriešu dzimtes instrumentāla forma *kraušu pa žandis*, kā arī vārda *sakta* 6. deklinācijas (*i*-celma) forma *sakts*, piem., *pūce vēro zvaigžņu saktis*. Tāpat lirikā izmantotajā rucavnieku izloksnē sastopama, piem., vārda *mazie* arhaiska paralēlforma *maģie*, piedēkļa *-in-* variants *-in-* (*ciemini – ciemiņi*).

Žargoninių lietuvių kalbosrieveiksmių morfologinės ir fonetinės adaptacijos dėsningumai

Kalbos gramatinės sandaros ir žodyno kaita yra nuolat vykstantis ir sudėtingas reiškinys, ypač kai greta savaimingos, stichiškos žargoninės kalbos vartojama bendrinė kalba, kuri moksliniais principais norminama ir kodifikuojama. Pranešime aptariami lietuvių kalbos žargoniorieveiksmių morfologinės ir fonetinės adaptacijos dėsningumai. Svetimas kalbinis vienetas, atsiradęs kitos kalbos kontekste, patiria asimiliaciją – jis vienaip ar kitaip transformuojamas pritaikant jį prie kalbinės sistemos. Adaptavimo lygis tiesiogiai yra susijęs su tų dviejų (jei yra kalbos tarpininkės – tai kelių) kalbinių sistemų santykių. Svetimžodžio, skolinio adaptacija prie kalbos gramatikos (ortografijos, fonologijos, morfologijos) gali būti kelių pakopų ir tipų – šie požymiai ypač ryškūs nenorminėje kalboje. Oficialiai žargonybės normintiniais naujaisiais skoliniais nelaikomos, bet vidiniai nekodifikuojamieji kalbos savaimingi dėsningumai gali būti aktualūs ir bendrinės kalbos normintojams, nes kai kurių skolinių teikyba yra atitrūkusi nuo gyvosios kalbos vartosenos ir neįprastų svetimos fonetikos ir morfologijos ypatybių priderinimo. Supaprastintai adaptacijos pakopas galima apibūdinti kaip nulinę, dalinę ir visišką. Pagal adaptacijos laipsnį skolinius galima skirstyti į:

- a) visiškai neadaptuotus;
- b) adaptuotus tik grafiškai ir fonetiškai;
- c) adaptuotus grafiškai, fonetiškai ir morfologiškai.

Morfologinis adaptavimas jau yra skolinio integravimosi į sistemą požymis ir turi kelis potipius:

- a) kaitybinės galūnės gavimas;
- b) darybinės priesagos pridėjimas;
- c) darybinės priesagos keitimas (kalbos donorės darybinė priesaga pakeičiama kalbos recipientės priesaga).

Tiek vedinio su sava priesaga pasidarymas iš skolinio, tiek afiksinė adaptacija (formalus perdirbimas pagal semantiškai artimus afiksinius darinius) yra jau įvykusios integracijos patvirtinimas.

Gramatikas mācību satura variācijas pamatizglītības posmā: latviešu valodas standartu analīze (1992–2018)

1. Pētījuma mērķis ir analizēt latviešu valodas gramatikas jautājumu īpatsvaru pamatizglītības standartos ar nolūku salīdzinoši izvērtēt gramatikas mācību satura atbilstību standartā formulētā mācību priekšmeta mērķa un uzdevumu resp. mācību rezultātu sasniegšanai. Šim nolūkam par pētījuma materiālu izraudzīti pamatizglītības standarti latviešu valodā (pavisam 6 izdevumi), kas izdoti laikā no 1992. gada 21. jūlija līdz 2018. gada 27. novembrim.
2. Mērķa sasniegšanai izmantotas vairākas pētniecības metodes:
  - 1) dokumentu deskriptīvā analīze, lai raksturotu latviešu valodas standartu attīstību kopš 1992. gada izdevuma līdz mūsdienām;
  - 2) metodiskās literatūras referatīvā analīze, lai sniegtu vēsturisko apskatu par nostādņēm gramatikas mācīšanai pamatskolā;
  - 3) latviešu valodas standartu teksta satura salīdzināmā analīze, lai noteiktu korelāciju starp apgūstamo gramatikas mācību saturu un tajā formulēto mācību mērķi, uzdevumiem un sasniedzamajiem rezultātiem.
3. Referāta teksts strukturēts vairākās daļās:
  - 1) sākotnēji sniegts ieskats latviešu valodas standartu izstrādē, raksturojot to uzbūvi un mācību satura aprakstīšanas un sakārtošanas principus, jo 26 gadu laikā standartos aprakstītais mācību saturs atspoguļo visai atšķirīgu izpratni par gramatikas vietu latviešu valodas apgūvē pamatskolā;
  - 2) tālāk piedāvāts vēsturisks ekskurss latviešu metodiskajā domā, pārskatot dažādos laikos izplatītos uzskatus par gramatikas mācīšanu pamatskolā;
  - 3) savukārt referāta otrajā daļā analizēts gramatikas jautājumu piedāvājums trīs atšķirīgos pamatizglītības standartu izdevumos (1992., 2004. un 2018. gadā), kas noteikuši latviešu valodas mācību saturu pēc Latvijas valstiskuma atjaunošanas līdz šim laikam, turklāt jaunākais pamatizglītības standarts stāsies spēkā tikai 2020. gada 1. septembrī.
4. Analizējot gramatikas komponenta pietiekamību latviešu valodas mācību saturā, vispirms tiek izvērtēta tā apguves pakāpenība 3., 6. un 9. klasē, pēc tam – korelācija ar sasniedzamajiem mācību rezultātiem. Referātā tiek atklāts, kā lingvodidaktiskās pieejas maiņa latviešu valodas standartos ir noteikusi atšķirības morfoloģijas un sintakses pamatjautājumu apgūvē. Piem., 1992. gada latviešu valodas standartā ir noteikts, ka skolēns pazīst visu vārdšķiru vārdus. Ieviešot kompetenču pieeju pamatizglītības standartā, latviešu valodā tiek padziļinātas skolēnu zināšanas četru kompetenču mijiedarbībā, tādējādi valodas kompetence paredz, ka skolēns izprot vārdšķiru sistēmu. Savukārt 2018. gada standartā ir akcentēta skolēna aktīva un radoša līdzdarbošanās latviešu valodas apgūvē, paredzot, ka ir pietiekami, ja skolēns nosaka, kurai vārdšķirai vārds ir piederīgs.

5. Tādējādi pēc 2018. gada latviešu valodas standarta 3. klasē tiek apgūtas četras lokāmās vārdšķiras, 6. klasē – visas patstāvīgās vārdšķiras, bet nelokāmās vārdšķiras nevienā pamatskolas posmā netiek pieminētas. Tikai nākotne rādīs, vai ir iespējams izveidot stabilas latviešu valodas lietojuma prasmes, piem., interpunkcijā, balstoties tikai uz praktiskām iemaņām un valodas izjūtu, bez teorētiskām zināšanām kaut vai par partikulām kā vienu no nelokāmajām vārdšķirām un to lietojumu teikumā.

Latviešu valodas standarti (hronoloģiskā secībā)

Pamatizglītības standarti latviešu valodā un literatūrā. Atb. par izd. Zaiga Lasenberga. Rīga: Latvijas Republikas Izglītības ministrija, 1992, 5–8.

Latviešu valoda 1.–9. klasei. *Pamatizglītības mācību priekšmetu standarti.* Rīga: Izglītības satura un eksaminācijas centrs, 2004, 1-A-1–1-A-7.

Noteikumi par valsts standartu pamatizglītībā un pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem. MK noteikumi Nr. 027, 19.12.2006. 9. pielikums: Latviešu valoda. mācību priekšmeta standarts 1.–9. klasei. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=150407> [zaudē spēku 22.08.2013.].

Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem. MK noteikumi Nr. 530, 06.08.2013. 2. pielikums: Latviešu valoda. Mācību priekšmeta standarts 1.–9. klasei. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/259125> [zaudē spēku 01.06.2014.].

Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu, pamatizglītības mācību priekšmetu standartiem un pamatizglītības programmu paraugiem. MK noteikumi Nr. 468, 12.08.2014. 2. pielikums: Latviešu valoda. Mācību priekšmeta standarts 1.–9. klasei. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/268342#piel2> [zaudē spēku 01.09.2020.].

Noteikumi par valsts pamatizglītības standartu un pamatizglītības programmu paraugiem. MK noteikumi Nr. 747, 27.11.2018. 2. pielikums: Sasniedzamie rezultāti valodu mācību jomā, beidzot 3., 6. un 9. klasi. I. Mācību saturs valodu jomā. Latviešu valoda. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/303768> [stājas spēkā 01.09.2020.].

Gramatikas izklāsts tabulās un pielikumos latviešu valodas kā svešvalodas mācību līdzekļos pieaugušajiem

Latviešu valodas kā svešvalodas apguvei pieaugušajiem ir pieejami diezgan daudzi mācību līdzekļi. Aptuveni 50 gadu laikā ir iznākuši vairāk nekā 100 latviešu valodas kā svešvalodas apguvei paredzēti avoti, piem., mācību grāmatas, gramatikas, uzdevumu krājumi, sarunvārdnīcas. Tie iznāk Latvijā un ārpus tās, tāpēc ir pieejamas mācību grāmatas gan bez starpniekvalodas, gan arī ar dažādām starpniekvalodām, piem., angļu, vācu, zviedru, krievu, igauņu, lietuviešu u. c. Referāta pētījuma avots ir latviešu valodas kā svešvalodas mācību līdzekļi, galveno uzmanību pievēršot latviešu valodas kā svešvalodas mācību grāmatām, kas kopskaitā ir aptuveni 40.

Gramatikas satura izklāsts latviešu valodas kā svešvalodas mācību līdzekļos atšķiras. Ir mācību grāmatas, kur gramatikas teorētisko jautājumu aplūkojums aizņem lielāko daļu grāmatas un nereti ir ļoti nepārskatāms, taču ir visai daudz avotu, kur gramatiskā satura aprakstam tiek izmantotas dažādas tabulas. Ne vienmēr blakus tabulai ir paskaidrojumi par konkrēto tabulā atrodamo gramatikas aspektu. Daudzās latviešu valodas kā svešvalodas mācību grāmatās ir visai atšķirīgi veidoti gramatikas pielikumi. Referāta mērķis ir analizēt, kā tiek strukturēts gramatikas saturs latviešu valodas kā svešvalodas mācību grāmatās, proti, kādas tabulas ir latviešu valodas kā svešvalodas mācību grāmatās; kāds ir to tematiskais saturs; cik plaši ir gramatikas pielikumi latviešu valodas kā svešvalodas mācību grāmatās; ko no tiem var mācīties un kā tie var palīdzēt latviešu valodas apguvē. Šāda veida analīze parāda tendences gramatikas satura izklāstā latviešu valodas kā svešvalodas mācību grāmatās, kā arī ļauj saprast, kā trūkst un ko vajadzētu pilnīgot, veidojot jaunas mācību grāmatas latviešu valodas kā svešvalodas apguvei.

Rīgas neolatīniskie teksti latīņu valodas apgūvē: Bazilija Plīnija „Encomium Rigae”

Pēdējo piecu gadu laikā ir tikuši izdoti vairāki mācību līdzekļi, kuros pastiprināta uzmanība pievērsta neolatīnitātei – latīņu valodas attīstības posmam pēc viduslaikiem. Šo mācību līdzekļu skaitā ir gan divvalodīgas antoloģijas (Korenjak 2019), gan antoloģijas, kurās kā pamattekst, tā pavadteksts ir tikai latīņu valodā (Minkova 2018). Sagatavošanā ir vēl vairākas neolatīnisko tekstu antoloģijas, kuras tiks izdotas tuvākajos gados (Manuwald 2020a, 2020b; Vogt-Spira 2021). Līdzās antoloģijām šo mācību materiālu klāstu papildina mācību palīglīdzekļi, kuros uzmanība vērsta uz kādām specifiskām neolatīnitātes parādībām, piem., zinātnes valodu (Epstein 2019) vai Dienvidamerikā izmantoto latīņu valodu no 16. līdz 19. gadsimtam (Williams 2015). Nemaz neminot plašo neolatīnisko avottekstu izdošanu mūsdienās, ir skaidri redzams, ka neolatīnitāte pēdējos gados ir raisījusi pētnieku un mācītspēku interesi, un šī plašā latīņu valodas daļa līdzās antikajiem un viduslaiku latīņu valodas tekstiem ir kļuvusi par būtisku latīniskā kultūrmantojuma daļu gan cilvēku kultūrapziņā, gan mācību procesā. Šādas neolatīnisko tekstu antoloģijas satur aprakstus par autoriem, tekstu žanriem un konkrētiem darbiem, kā arī ir papildinātas ar komentāriem, tulkojumiem un bibliogrāfiskām norādēm padziļinātai kādas tēmas apgūvei.

Neolatīnisko tekstu un humānisma laikmeta latīņu valodas apgūvē tiek izmantoti arī Rīgas humānistu teksti. Piemērs šādam izmantojumam ir rīdzinieka un livonieša Bazilija Plīnija (*Basilius Plinius*, 1540–1605) dzejdarbs „Rīgas slavinājums” (*Encomium Rigae*, 1595), kas izdots pašā 16. gadsimta izskaņā. Plīnija „Rīgas slavinājumu” neolatīnitātes apgūvei izmantojis seno valodu pasniedzējs Mihaēls Fellers (*Michael Feller*, 2014) no Vācijas. Plīnija teksts piedāvāts kopā ar Eneja Silvio Pikolomini (*Enea Silvio Piccolomini* 1405–1464), vēlākā pāvesta Pija II, tekstu „Par Eiropu” (*De Europa*, 1458), kurā no 89. līdz 95. nodaļai aprakstīta tagadējās Latvijas un Lietuvas teritorija.

Priekšlasījumā iecerēts salīdzināt Felleru piedāvāto mācību līdzekli ar citiem pēdējos desmit gados tapušiem neolatīnisko tekstu mācību līdzekļiem, savstarpēji izvērtējot neolatīnisko mācību līdzekļu plusus un mīnus, kā arī norādot iemeslus, kāpēc noteikti neolatīniskie teksti tiek izmantoti latīņu valodas un Eiropas kultūras apgūvē.

Literatūra

- Epstein, Marcelo et al. 2019. *The Latin of Science*. Mundelein: Bolchazy-Carducci Publishers.
- Feller, Michael. 2014. „Ad quos Romanorum ducum...”. *DASIU* 61, 4/2014, 5–41.
- Korenjak, Martin (ed.). 2019. *Neulatein: Eine Textsammlung. Lateinisch/Deutsch*. Stuttgart: Reclam.

- Manuwald, Gesine et al. (eds.). 2020a. *An Anthology of British Neo-Latin Literature*. London: Bloomsbury Academic.
- Manuwald, Gesine et al. (eds.). 2020b. *An Anthology of European Neo-Latin Literature*. London: Bloomsbury Academic.
- Minkova, Milena. 2018. *Florilegium recentioris Latinitatis*. Leuven: Leuven University Press.
- Plinius, Basilius. 1595. *Encomium Rigae*. Lipsiae: Zacharias Berwald.
- Rabl, Jonas. 2015. *Forum Classicum. Zeitschrift für die Fächer Latein und Griechisch an Schulen und Universitäten*. 1, 39.
- Vogt-Spira, Gregor (ed.). 2021. *Neo-Latin and Humanist Greek Poetry in the Baltic Region: An Anthology*. Hildesheim: Georg Olms Verlag.
- Williams, Rose. 2015. *Latin of New Spain*. Mundelein: Bolchazy-Carducci Publishers.

LATINITATIS RIGENSIS. Valodas apguve Rīgā humānistu laikos (16. gadsimts)

Viduslaiku izskaņā Dante pirmo reizi izglītības kontekstā pievērsa uzmanību dzimtajai valodai kā vērtībai, bet līdz tās iekļūšanai skolu programmās vēl bija tāls ceļš ejams. Šī ceļa pirmie gājēji bija renesanses humānisti, kas vispirms atjaunoja un sakārtoja *Lingua Franca*, respektīvi, latīņu valodas apguvi. Humānistiskās izglītības sistēmas izveidē svarīgs jautājums bija latīņu valodas izpratnes un apguves atjaunošana, kas radīja neolatinitātes laikmetu Eiropas kultūrā. Par neolatinitātes pamatlicēju uzskatāms itāļu humānists Lorenzo Valla (1407–1457). Latvijas Universitātes Bibliotēkas krājumā atrodamais vēlinais Vallas izdevums (1556) ir liecinājums lēnajam, bet tomēr sekmīgajam jauno valodas apguves principu ceļam no dienvidiem pie hiperborejiem Livonijā. Humānistu valodas apguves modelis uz Rīgu nāca caur reformācijas nemieru. Varētu domāt, ka jaunā protestantiskā kristietības izpratne, kas ieviesa vispārējās priesterības priekšstatu un pievērsās dzimtās valodas nozīmei reliģiskajā atklāsmē, varētu mazināt latīņu valodas nozīmi, bet notika tieši pretējais – latīņu valodas nozīme pieauga un tika ieviestas inovatīvas valodas apguves metodes (Green 2000), jo tolaik vienīgā izglītības attīstības vide bija neolatinitāte un, tā kā protestantiem izglītība bija svarīga, radās jauns neolatinitātes uzplaukums, kas cieši savīts ar valodas apguves attīstību.

Pētījuma mērķis ir noskaidrot un iezīmēt humānistiskajā neolatinitātē balstītās valodas apguves pieejas ceļu no Itālijas uz Livoniju. Ceļu valodas apguvē „no Bābeles uz Vasarsvētkiem” (Smith et al. 2000).

16. gadsimta beigās arī Rīgas Domskola sekmīgi iekļāvās jaunajā izglītības modelī un šajā procesā īpaši svarīga bija RES PUBLICA LITERARIA un Rīgas humānistu ciešā saikne ar dižajiem vācu humānistiem Johannu Šturmu (Tinsley 1989), Arnoldu Burēniju, kurš humānistu izglītības, t. sk. valodas apguves principus, izklāsta speciālā Rīgas skolai rakstītā apcerējumā (Burenus 1589), un it īpaši Filipu Melanhtonu (Melanchton 1997), kurš, būdams teologs un Augsburgas ticības apliecības iedzīvinātājs, vienlaikus bija modernās vācu izglītības sistēmas pamatlicējs un praktisku valodas apguves paņēmieni izstrādātājs. Jaunā latīņu valodas apguves pieeja nodrošināja Rīgas skolai drošu un stabilu saikni ar Eiropas augstskolām, kas reģionam ļāva sekmīgi iekļauties Eiropas kultūras lokos.

Literatūra

Beale, Walter. *Learning from Language. Symmetry, Asymmetry and Literary Humanism*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2009.

Burenus, Arnold. *Libellus ethicus, scholasticae iuventutis conditioni et captui accommodatus, et in gratiam puerorum qui in Schola Rigensi [Domschule zu Riga] informantur, collectus & seorsim editus: Adjecte sunt due orationes, altera Ciceronis, altera Burenii*. Riga: Mollyn, 1589.

- Garber, Klaus. *Schatzhäuser des Geistes Alte Bibliotheken und Büchersammlungen im Baltikum*. Köln: Böhlau, 2006.
- Green, Ian. *Humanism and Protestantism in Early Modern English Education*. Burlington: Ashgate, 2000.
- Melanchthon deutsch / Philipp Melanchthon*. Michael Beyer, Stefan Rhein, Günther Wartenberg (Hrsg.). Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 1997.
- Smith, David I., Smith, David, Carvill, Barbara Maria. *The Gift of the Stranger: Faith, Hospitality, and Foreign Language Learning*. Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company, 2000.
- Tinsley, Barbara Sher. Johann's Sturm's Method for Humanistic Pedagogy. *The Sixteenth Century Journal*. 20, 1. (Spring, 1989), 23–40.
- Valla, Lorenzo. *Laurentii Vallae Elegantiarum Latinae Linguae libri sex: de reciprocatone svi, & Suus, libellus eiusdem: ad veterum denovo codi cum fidem quàm accuratissimè emendata omnia*. Venetiis: [impressum per Alexandrum Vianis], 1556.

Ja es pajautāju, kāpēc ir tāds likums, tad tikai tāpēc, ka kāds cilvēks ir tā izlēmis: aktuāli problēmjautājumi latviešu valodas apguvē un attieksmē pret valodas mācīšanos skolās

1. Par latviešu valodas apguves procesu šobrīd Latvijā tiek veikti divi nozīmīgi pētījumi: Latviešu valodas aģentūras (LVA) pētījums „Attieksme pret latviešu valodu un tās mācīšanos” (2017–2020) un Valsts pētījumu programmas (VPP) „Latviešu valoda” apakšprojekts „Latviešu valodas apguve” (2018–2021).
2. Tā kā šajos pētījumos piedalos kopš to sākumiem, piedāvāju ieskatu abos. No LVA pētījuma ir dots kopsavilkums par latviešu valodas mācību stundu vērojumiem 2019. gadā kā latviešu, tā mazākumtautību skolās, akcentējot gramatikas mācīšanas procesu. Tāpat ir piedāvāts ieskats atziņās, kas izriet no latviešu valodas skolotāju un skolēnu fokusgrupu diskusijām. Savukārt VPP projekta kontekstā ir pievērsta uzmanība datiem no 12. klases skolēnu 2018. gadā rakstītajiem pārspriedumiem (centralizētais eksāmens latviešu valodā).
3. Mācību stundu vērojumi atklāj, ka gramatikas mācīšanā skolotājiem nepietiek izpratnes par gramatisko formu funkcionalitāti, īpaši – par darbības vārda gramatisko kategoriju nozīmi (gramatisko semantiku), lietojuma atšķirībām un mērķi informatīvos un literāros tekstos. Tāpat latviešu valodas skolotājiem būtu nepieciešams atbalsts skolu vajadzībām piemērotu gramatikas likumu izstrādē, valodu korpusu izziņāšanā un lietošanā, mācot latviešu valodas gramatiku, kā arī mūsdienu valodniecības nozares attīstībai atbilstošu lingvistisko tematu skaidrošanā (valodas funkcionālie stili un to pazīmes, monologa un dialoga pazīmes, valodas lietojums formālās un neformālās saziņas situācijās u. c.).
4. Tikpat nozīmīgi ir vēl trīs jautājumi, kuri izriet no pētniecības procesa, vērojot latviešu valodas mācību stundas un analizējot skolotāju un skolēnu fokusgrupu diskusiju datus. Pirmais no tiem ir: latviešu valodas mācību pieeja pamatskolas un vidusskolas posmā (kura pieeja – strukturālā, komunikatīvā, funkcionālā vai cita – kurā posmā būtu piemērotākā). Otrais jautājums: vai valodas parādības skolā var mācīt bez konteksta vai tekstam vienmēr ir jābūt kā izejas punktam, aplūkojot arī noteiktu gramatikas jautājumu? Trešais jautājums: kā veidot izpratni par latviešu valodas gramatikas jautājumiem, to jēgpilnu apguvi, nevis „vielas izņemšanu”, un kā apgūto tematu labāk nostiprināt ilglaicīgajā atmiņā?
5. Vidusskolas beidzēju latviešu valodas centralizēto eksāmenu pārspriedumu analīze norāda uz virkni trūkumu kā gramatikas un ortogrāfijas normu zināšanā, interpunkcijas zīmju lietojumā, tā arī argumentētas rakstīšanas (argumentētu spriedumu formulēšana un tekstveide) prasmē. Pētot skolēnu argumentēšanas prasmi, īpaši aplūkojams ir temats par iespraudumiem, jo to lietojums atklāj gan nozīmīgus teksta satura aspektus (domas argumentācija), gan arī ortogrāfijas normu (ne)ievērošanu.

„Sposoby Pisania y Mówienia Łotewskim Językiem..” (1817) – palīgs latgaliešu valodas apguvei¹

Latgaliešu valodas rakstu jeb literārā tradīcija pastāv kopš 18. gs. vidus. Pastāvēšanas un attīstības gaitā tai fiksētas gan stihiski veidojušās, gan ar oficiāliem aktiem noteiktas lietojuma normas, nereti rādot dialektālus vārdformu variantus. Latgaliešu rakstības pamatā ir Dienvid(rietum)latgales izloksnes, to apstiprina normatīvie avoti, ieskaitot 1817. g. rokrakstu.

Vecākā līdz mūsdienām nonākusī latgaliešu gramatika ir Līksnas mācītāja Jana Rimkeviča izstrāde, kas datēta ar 1810. gadu un palikusi manuskriptā. Teoloģijas doktorants Reinis Norkārklis secina, ka tās autors varētu būt Viļņas garīgo semināru beigušais (1804–1807) un kādu laiku (7 gadus) Līksnā, bet vēl ilgāk (1817–1833) Rudninku (Lietuva) draudzē kalpojušais priesteris Jans Rimkevičs (*Jan Rymkiewicz*) (no vēstules 04.02.2020). Minētajai J. Rimkeviča gramatikai ir divi izdevumi: 1817. (piedēvēts J. Akelevičam) un 1853. gadā (nodrukāts ar T. Kosovska vārdu) (Leikuma 2017, 18–19).

Pētnieku uzmanību ir saistījis vēl kādas latgaliešu gramatikas manuskripts (Braidaks, Raņša 1977, 298–299), kam ir nepārprotams sakars ar J. Rimkeviča darbu – gan materiāla izkārtojumā, gan piemēru atlasē. Pabrīdim pat šķiet, ka arī rokraksts ir tas pats. Gan 1810. gada manuskripts (55 lpp.), gan abi tā iespiedumi (1817. un 1853. gadā), gan 1817. gada plašā izstrāde (129 lpp.) ir gatavoti kā līdzekļi vietējo latviešu resp. latgaliešu valodas apguvei.

1817. g. manuskripts „Sposoby Pisania y Mówienia Łotewskim Językiem..” („Latviešu valodas rakstības un izrunas paņēmieni..”) līdz šim ir aplūkots vispārīgi, izceļot gramatikas bagātīgo faktu materiālu, kas tiešām ir vērtīgs. Bez tradicionāliem nomenu (substantīvu, adjektīvu, pronomenu, pamata un kārtas skaitļa vārdu) un verbu locīšanas paraugiem sniegtas plašas un lielākoties korektas piezīmes par lietvārdu deminutīviem un līdzskaņu mijām locījumos, adjektīvu un adverbu salīdzināmajām pakāpēm, prepozīciju lietojumu, verbu izteiksmēm un divdabjiem (beidzamo dalījums gan ne vienmēr ir precīzs). Paradigmās ir ietverts no latīņu gramatikām aizgūtais ablatīvs, kā tiek saukts ģenitīvs savienojumā ar prepozīciju *nu* ‘no’ un instrumentālis kopā ar *ar*; lokatīvs dēvēts par *Casus Localis*. Manuskripts ir pelnījis tā satura detalizētu aplūkojumu un, bez šaubām, arī izdošanu.

Turpinot – neliels ieskats dažās mazāk pieminētās vai vispār neminētās gramatikas apraksta lietās.

Aiz priekšvārdu veltījuma, kas izskan ar vērtējumu „O gromata tu uz tu łobumu win essi..”, gramatikas teksts sākas ar piezīmēm par rakstību („O Pisowni Łotewskiey”) – šā elementa nav nevienā no iepriekš minētajām trim latgaliešu

¹ Izstrādāts Valsts pētījumu programmas projektā „Latviešu valoda” (Nr. VPP-IZM-2018/2-0002).

„mazajām gramatikām” (šādi te nosacīti saucam 1810. g. manuskriptu un abus tā izdevumus 1817. un 1853. g.). Doto alfabētu (*a, b, c, d, e, g, i, k, l, m, n, o, p, r, s, t, u, w, y, z, ź, ż*) papildina oriģināls un būtisks skaidrojums par latgaliešu (resp. latviešu) valodas līdzskaņu cietu un mīkstu izrunu, rādot arī svarīgākos pārus: *c, ć, d, d', l, l, n, n', s, s', t, t'*, bet *z* esot trejāds: *z, ź, ż*. Piemēri: *Tieć* biež, *Leć* skocz, *dud'* day u. c. Patskaņa burta *i* priekšā līdzskaņi runājami mīksti (*cierws'*), tas īpaši rādīts netiek. *d'* nav verba formā *dumu*, bet ir imperatīvā (*dud'* day); *t'* ir infinitīvā (*dut'* dać). Izruna var nesakrist ar rakstību, piem., *Kuks* un *Swiksts* nav jāraksta kā *Kux* un *Swixts*; kaut runājot *Kraukleyc*, jāraksta *Kraukleyts*, *Isalencz* vietā – *Isalens* u. tml.

Turpmākajā manuskripta nodaļu saturs pamatā sakrīt ar „mazajām gramatikām”, kaut beigas atšķiras – priedēkļverbiem seko divdabju formu lietojuma izklāsts, kas izskatās aprauts. Piemēriem izmantoti vispārpazīstami, laucinieka ikdienai svarīgi vārdi, kas nereti sniegti vārdu savienojumos vai pat teikumos (*Nu wina rudza naižciept' kukula mayzies'*). Deklinācijas rādītas četras, paradigmu piemēri kā „mazajās gramatikās”; dzimtes toties – trīs, dod arī kopdzimtes vārdus (*szmaula* niechluj u. c.). Pievērš uzmanību vārdu beigu izrunai, ja kas nesakrīt, seko piemēri locījumos (*Miela* Język – *Mielas*, *Mielay* un *Miele* – *Mieles*, *Mieley*), bet gaidāmās dienvidlatgaliešu runai raksturīgās ģenitīva galotnes šeit tomēr neparādās („mazajās gramatikās” ir gan *-ys*, gan *-is*). Rādīts, ka var būt gan *Reykstie*, *Upie* u. c., gan *Reyksts'*, *Ups* u. c. (saprotams, vēl precīzāk būtu *Reyks't's'*, *Up's'*), un arī dsk. datīvā varot būt gan *Bitiem*, gan *Bitiom* (atbilst lietojumam izloksnēs). Respektēta saknes zilbēm raksturīgā pārskaņa: *Gols* – *Galieńs*, *Dorbs* – *Darbieńs*, *Cylwaks* – *Cilwiecieńs*. Deminutīvu formas dotas divējādas: *Justa* – *Justinia*, *Uga* – *Udzienia*. Adjektīvu, numerāļu noteiktā galotne ir *-ays* (*lobays*, *pyrmays*). Plašs ir pārskaņš par prepozīcijām, uzsverot, ka *iksz*, *ikszan* Infantijas latviešu runai nav raksturīgs, u. tml. Verbu konjugācijas – tradicionālās trīs: I Praes. *-oiu*, Imperf. *-owu*, Inf. *-ot'*, *-oti* (*Runoiu* – *Runowu* – *Runot'*, *Runoti*); II vairāki tipi, rādot arī dialektālas atšķirības: *Spieleju* – *Spielieiu* – *Spielet'*, *Spieleti* // *Spieleyt'*, *Spieleyti* // *Spiellat'*, *Spiellati*; *Gaydu* – *Gaidieiu* – *Gaydiet'*, *Gaydiati* // *Gaydieyt'*, *Gaydieyti* // *Gaydiatt'*, *Gaydiati*: III tie, kam indikatīvā divas zilbes, infinitīvā – viena: *cielu* – *cielt'*, *braucu* – *braukt'* u. c. Plašajā verbu aprakstā tomēr ir ne mazums kļūdu – izteiksmju raksturojumā, verbu formu klasifikācijā, latviešu valodas piemēri raudzīti skaidrot ar poļu gramatikas starpniecību.

Avots un literatūra

„Sposoby Pisania y Mówienia Łotewskim Językiem Według Prawideł Gramatycznych Pokróctce zebrane Ku wygodzie potrzebniących Umenia tego Języka w Roku 1817” (Manuskripts).

Breidaks, A., Rapša, J. 1977. Divi vērtīgi manuskripti. *Baltistica*, XIII (1), 297–299 (= Breidaks, A., Rapša, J. Divi vērtīgi manuskripti. *Darbu izlase*. 2. sēj. Rīga: LU Latviešu valodas institūts; Daugavpils Universitāte, 496–497).

Leikuma, L. 2017. Pirmā latgaliešu gramatika un tās atkartojumi. 53. *Artura Ozola dienas konference „Gramatika valodas un valodniecības attīstībā”*. Referātu kopsavilkumi. Rīga, 2017. gada 17. marts, 18–19.

Ciešamās kārtas lietojums latviešu valodas apguvēju tekstos

Referāta mērķis ir latviešu valodas ciešamās kārtas formu analīze latviešu valodas apguvēju tekstos, proti, mazākumtautību skolu un latviešu valodas mācībvalodu vidusskolu skolēnu latviešu valodas eksāmena darbos.

Latviešu valodā ciešamās kārtas vienkāršo laiku formas tiek veidotas no palīgdarbības vārda *tikt* (arī *tapt* un *klūt*) kopā ar pagātnes ciešamās kārtas divdabi (-*ts(-a)*) un šīm formām ir raksturīga procesa nozīme. Šīs ciešamās kārtas formas ir t. s. dinamiskais pasīvs (1). Savukārt ciešamās kārtas salikto laiku formas tiek veidotas no palīgdarbības vārda *būt* kopā ar pagātnes ciešamās kārtas divdabi (-*ts(-a)*) un šīm formām ir raksturīga stāvokļa un vienlaikus rezultatīva nozīme. Šīs ciešamās kārtas formas uzskatītas arī par statisko pasīvu (2) (Ahero et al. 1959, 552, 553; Nītiņa 2001, 81; Holvoet 2001, 163–166; Kalnača 2013, 505):

(1) *Bērza kungs tika iespundēts būrī, kurš strādā mežā.*

(2) *Šajās grāmatās ir atspoguļots tas, ka diezgan bieži mums ir viltus draugi.*

Parasti ciešamās kārtas salikto laiku tagadnes trešās personas formās saliktajā izteicējā ietilpstošais palīgdarbības vārds *būt* var tikt izlaists (3), (4), arī latviešu valodas apguvēju teksti nav izņēmums (Ahero et al. 1959, 553; Kalme, Smiltnece 2001, 224; Nītiņa 2001, 81):

(3) .. *es papildus noskatījos arī filmu „Ezera sonāte”, kas uzņemta pēc R. Ezeras romāna „Aiza” motīviem.*

(4) .. *mana mīļākā grāmata ir „Grāfs Monte Kristo”, kura tikusi uzrakstīta jau 18. gadsimtā.*

Lai gan latviešu valodā ir iespējamas arī pasīva konstrukcijas ar diviem (4), (5), (6) vai pat trim palīgdarbības vārdiem, kas izsaka statiskās un dinamiskās pasīva formas, tomēr šādas pasīva formas (*ir ticis darīts, ir bijis darīts*) latviešu valodas apguvēju darbos īsti lietotas netiek, izņemot dažus gadījumus:

(5) *Kopš sevi atceros, esmu bijis ierauts grāmatu burvībā..*

(6) *Mūsu dzimtene ir bijusi okupēta, bet mūsu senči nekad nav padevušies..*

Referātā iecerēts analizēt pasīva konstrukciju lietojumu jaunveidojamajā latviešu valodas apguvēju korpusā.

Literatūra

Ahero, Antonija et al. 1959. *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika I. Fonētika un morfoloģija*. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība.

Holvoet, Axel. 2001. *Studies in the Latvian verb*. Kraków: Wydawnictwo universitetu Jagiellońskiego.

Kalme, Vilma, Smiltnece, Gunta. 2001. *Latviešu literārās valodas vārddarināšana un morfoloģija*. Liepāja: LiePa.

Kalnača, Andra. 2013. Darbības vārds (verbs). *Latviešu valodas gramatika*. Nītiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 456–564.

Nītiņa, Daina. 2001. *Latviešu valodas morfoloģija (konspektīvs lokāmo vārdšķiru apskats)*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte.

Dzimtās valodas gramatika vidusskolā

Dzimtās valodas apguves mērķis skolā ir ne tikai iemācīties efektīvi lietot valodu gan rakstveida, gan mutvārdu saziņā, bet arī iegūt zināšanas par valodas sistēmu un funkcijām.

Tātad, pirmkārt, tāpat kā skolā mācāmie citu zinātņu (fizikas, ķīmijas, bioloģijas utt.) pamatus, ir jāapgūst arī valodniecības kā zinātnes pamati. Šis uzdevums nav īstenojams bez latviešu valodas gramatiskās sistēmas izpratnes, jo gramatika ir ārkārtīgi svarīga jebkuras valodas sistēmas daļa. Tikai nezinātājam šķiet, ka valodu veido vārdi; neviena no valodas fundamentālajām funkcijām – ne saziņas, ne domāšanas, ne sociālās funkcijas – nav īstenojama bez vārdformu savienošanas teikumos, tātad bez gramatikas. Latviešu kā dzimtās valodas runātājiem ir laimējies, jo viņiem jau šūpulī ielikta iespēja bez lielām pūlēm izprast valodu ar visai komplicētu gramatisko struktūru, protams, ar noteikumu, ka šī sistēma tiek mācīta un izskaidrota.

Otrkārt, lai valodas lietojums būtu efektīvs un situācijai atbilstošs, jāapgūst literārās valodas normas visos līmeņos – tostarp (un jo īpaši) gramatikā; arī te bez zināšanām par valodas gramatisko formu un sintaktisko konstrukciju sistēmu neiztikt. (Piem., kā apgūt normai atbilstošu īstenības un paveles izteiksmes formu lietojumu bez zināšanām par darbības vārda formu sistēmu?) Pareiza un efektīva lietojuma pamatā ir stabilas un sistēmiskas zināšanas par valodu – citādi tas nevar būt. Mehāniski iemācītas „it kā” normas noved pie mītiem par to, ka *kas* un *kurš* šķiruma pamatā esot pretstats *dzīvs/nedzīvs* vai ka ciešamās kārtas lietojums labā latviešu valodā nebūtu vēlams.

Treškārt, neaizmirsīsim arī, ka gramatikas apguve attīsta abstrakto domāšanu, trenē prātu līdzīgi kā, piem., matemātika.

Ceturtkārt, zināšanas par dzimtās valodas gramatiku atvieglo svešvalodu mācīšanos.

Gan pašreiz spēkā esošo, gan jauno latviešu valodas standartu un mācību programmu paraugu analīze rosina divus jautājumus (un reizē parāda divas problēmas).

Pirmkārt, kādā līmenī, cik dziļi skolēnam jāapgūst tas, kas minēts sasniedzamo rezultātu sadaļā, piem., „demonstrē izpratni par latviešu valodas morfoloģisko sistēmu, identificējot un analizējot sistēmas elementus tekstā. Apzināti izmanto dažādu vārdšķiru gramatiskās kategorijas sava teksta veidošanā” (*Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem*). Tāpēc vismaz programmas paraugā vai mācību grāmatā būtu jāparādās ļoti konkrētam un secīgi izkārtotam mācību saturam.

Otrkārt, lai visus izvirzītos uzdevumus varētu īstenot, nepieciešama sistēmiska gramatikas apguve, vai vismaz sistēmiska un padziļināta pamatskolā apgūto zināšanu un prasmju atkārtošana. Kā to īstenot, ņemot vērā, ka latviešu valodas mācību saturā ietilpst arī daudz kas cits? Nevienā no pašreizējiem latviešu valodas

programmu variantiem sistēmiskums neīstenojas – atsevišķi gramatikas temati parādās gan leksikas, gan stilistikas, gan tekstveides sadaļās, bet izkārtojuma principi nav saprotami.

Vairīšanās no sistēmiska un secīga gramatikas izklāsta, iespējams, veicinājis arī mīts par to, ka gramatika ir sausa un garlaicīga un ka to vajag kaut kā netieši „iemānīt”, paslēpt zem cita virsraksta, nevis lietišķi izskaidrot, izmantojot mums zināmo gramatikas terminoloģiju. Ja matemātikā veidojam formulu sarakstus, tad kāpēc latviešu valodā atsakāmies no kompaktām un pārskatāmām formu tabulām, kas ievērojami atvieglo apguvi? Baltu filoloģijas bakalaura studiju programmā tādi pirmkursnieki, kas prot nosaukt darbības vārda izteiksmes vai zina, cik un kādi divdabji ir latviešu valodā, pēdējos gados ir retums. Valodnieks Vjačeslavs Ivanovs smadzeņu asimetrijas un zīmju sistēmu problemātikai veltītajā grāmatā „Pāris un nepāris” saka: „Pulciņa darbs un citas nodarbības ar skolēniem mani pārliecina, ka arī dzimtās valodas un svešvalodu mācībgrāmatas vajadzētu tuvināt milzīgajām skolēnu iespējām, kuras līdz šim netiek ņemtas vērā. .. Jo vairāk valodas nodarbības tuvināsies zinātnei, jo interesantākas skolēniem tās būs.” (Ivanovs 1990, 79)

Lai noskaidrotu pašreizējo situāciju un nākotnes perspektīvas latviešu valodas gramatikas apgūvē vidusskolā, referātā plānots analizēt ne tikai izglītības standartus un programmu paraugus, bet arī studentu aptaujas rezultātus.

Literatūra

Ivanovs, Vjačeslavs. 1990. *Pāris un nepāris*. Rīga: Zinātne.

Noteikumi par valsts vispārējās vidējās izglītības standartu un vispārējās vidējās izglītības programmu paraugiem. Ministru kabineta 2019. gada 3. septembra noteikumi Nr. 416. Pieejams: <https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/standarti.shtml>.

Georgian language acquisition for non-Georgian citizens: challenges and problems

The Georgian language is an official/state language of Georgia by the Constitution. Its functioning in various segments of social life is secured by the language law. Language acquisition planning, focused on language learning, demonstrates the ways in which the areas of language use can be expanded through the educational system.

There are several regions in Georgia which are populated by a majority of non-Georgians and where the acquisition of Georgian still remains a problem.

The need to incorporate Georgian into the agenda has been one of the most important and vital issues since the restoration of Georgia's independence. At non-Georgian schools Georgian was regarded as a fictitious subject, and therefore there was no need for textbooks. The reforms in the education system of independent Georgia were also inconsistent and unsystematic in this respect. However, modern textbooks to promote Georgian as a second language were published.

Since 2010 the situation has been gradually changing for the better. Very slowly, step by step, changes have affected almost all problematic regions due to the increased attention of the central government to the acquisition of Georgian at the school level. However, the vast majority of non-Georgians begin to study Georgian at A1 level in higher education institutions. Besides, the increase in demand for Georgian language courses is yet to be confirmed.

The purpose of the present paper is to discuss the state of the acquisition of Georgian language by non-Georgians. For this purpose, we observed the situation at several schools in problematic regions. We have had discussions with schoolchildren as well as educators there. We have discussed textbooks used to teach Georgian at schools. Namely, we discussed writing, reading, listening and speaking competencies separately as well as the usage of the Georgian language for extra linguistic purposes. We have also taken into account the official role of languages in the local community. Such an approach allowed us to study linguistic issues as well as their interrelation with social and national ones.

In our research we have employed diachronic and synchronic as well as comparative-contrastive and conversational methods.

Daudzskaitļa 2. personas pavēles izteiksmes formu lietojums Kurzemes izloksnēs¹

Daudzskaitļa 2. personas pavēles izteiksmes forma² ir vienīgā, kas atšķiras no īstenības izteiksmes formas un kam latviešu valodā jau izsenis bijusi visai liela dažādība, piem., senāk *o*-celmiem pavēles izteiksmes dsk. 2. pers. beigusies ar galotni *-iet*, *ā*-celmiem – ar *-ait*, taču vēlāk latviešu valodā šīs atšķirības vairs nepastāv, ikdienā blakus tiek lietotas pavēles izteiksmes formas *nesiet*, *lasait*, *lasiet* (Endzelīns 1951, 888; Braidaks 2007, 577). Uz pavēles izteiksmes dsk. 2. pers. formu dažādību norādīts arī *Latviešu valodas gramatikā*: 1) daiļliteratūras tekstos, īpaši līdz 20. gs. 30. gadiem sastopamas galotnes *-ait*, *-aities*, kas senāk tikušas pievienotas trešās konjugācijas pirmās grupas darbības vārdiem, kuri nenoteiksmē beidzas ar izskaņām *-īt*, *-īties*, *-ināt*, *-ināties*; 2) latviešu sarunvalodā izplatīts ir īstenības izteiksmes galotņu *-at*, *-aties* un pavēles izteiksmes galotņu *-iet*, *-ieties* paralēllietojums abu izteiksmju funkcijā (Kalnača 2013, 492–493), taču mūsdienu latviešu literārajā valodā dsk. 2. pers. nostiprinājusies galotne *-iet* (atgriezen. galotne *-ieties*), ko veido, īstenības izteiksmes vienkāršās tagadnes otrās personas celmam pievienojot galotni *-iet*, *-ieties*: *audziet*, *glābiet*, *nesiet*, *rakstiet* u. tml. (Paegle 2003, 120; Kalnača 2013, 491, 492, 556).

Kaut arī mūsdienu latviešu literārajā valodā nostiprinājusies viena forma, tomēr ikdienas sarunvalodā, kur vērojams īstenības un pavēles izteiksmes formu jaukums (sk. Freimane 1993, 219), un izloksnēs joprojām vērojama variēšanās, ko pierāda arī *Latviešu valodas dialektu atlanta* vākšanas programmas (LVDA progr.) materiāli.

Kurzemes izloksnēs lieto dažādas *o*- un *ā*-celmu verbu dsk. 2. personas pavēles izteiksmes formas, piem., Viduskurzemē un Lejaskurzemē šo verbu dsk. 2. pers. dominē formas ar galotni *-at* (piem., *lasat*, *nākat*). Retāk abu celmu vārdiem ir mūsdienu literārās valodas forma ar galotni *-iet* (piem., *lasiet*; *nāciet*), turklāt *o*-celma vārdiem tā mēdz būt veidota arī no īstenības izteiksmes tagadnes dsk. 2. personas celma (piem., *nākiet*, *laižiet*). Sporādiski *ā*-celma vārdiem Kurzemē fiksēta forma ar galotni *-ait* (*sakait*, *lasait*), kas netiek lietota *o*-celma vārdiem, lai gan citur latviešu valodas izloksnēs (Bēnē, Dzērbenē, Lādē, Lestenē, Nabē, Trikātā u. c.) tā ir tikusi lietota.

ā-celma verbu imperatīvā Kurzemes dienvidu izloksnēs dažkārt sastopama mūsdienu īstenības izteiksmes forma ar galotni *-āt* (piem., *sakāt*, *lasāt*), kas nav raksturīga *o*-celma vārdiem.

¹ Tēzes izstrādātas projektā „Jauna pieeja latviešu ģeolingvistiskajos pētījumos: atvērtie dati” (LZP-2018/1-0213).

² Pētījuma pamatā ir atbildes uz *Latviešu valodas dialektu atlanta* (LVDA) materiālu vākšanas programmas (LVDA progr.) 246. un 247. jautājumu, kurā uzmanība pievērsta *o*- un *ā*-celmu verbu daudzskaitļa 2. pers. pavēles izteiksmes formu lietojumam latviešu valodas izloksnēs.

Savukārt Kurzemes ziemeļos – lībiskā dialekta izloksnēs – abu celmu vārdiem pamatā sastop vispārinātas 3. pers. formas (piem., *sak*; *nāk*) vai formas ar galotni *-t*, kurām pilnībā reducēts gala zilbes patskanis (piem., *sakt*; *nākt*).

Avoti un literatūra

- Breidaks, Antons. Latviešu valodas vēsturiskā gramatika. Lekciju konspekts. *Darbu izlase*. 2. Rīga: LU Latviešu valodas institūts; Daugavpils Universitāte, 2007, 522–590.
- Endzelīns, Jānis. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.
- Freimane, Inta. *Valodas kultūra teorētiskā skatījumā*. Rīga: Zvaigzne, 1993.
- Kalnača, Andra. Darbības vārds (verbs). *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Universitāte; LU Latviešu valodas institūts, 2013, 456–564.
- Latviešu valodas dialektoloģijas atlanta materiālu vākšanas programma*. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas izdevniecība, 1954.
- Paegle, Dzintra. *Latviešu literārās valodas morfoloģija*. I daļa. Rīga: Zinātne, 2003.

Somu un latviešu sarunvalodas pazīmes valodas apguves kontekstā

Gan somu, gan latviešu valodā iespējami dažādi sarunvalodas paveidi. Latviešu valodā tradicionāli tiek šķirta literārā un neliterārā sarunvaloda (sk., piem., Rozenbergs 1995, 96), savukārt somu valodā dalījums ir sadrumstalotāks (Mežale 2017, 119–124). Referātā iecerēts pievērsties latviešu un somu sarunvalodai.

Sarunvalodai tipiskas īpatnības konstatējamas dažādos valodas līmeņos. Lie-lākoties tās novērojamas mutvārdu saziņā, taču parādās arī tādos rakstu valodas žanros kā publicistikas teksti, emuāri, interneta komentāri, daiļliteratūra u.c. (sk., piem., Lauze 2014, 123).

Morfoloģijas līmenī sastopamas tādas pazīmes kā norādāmo vietniekvārdu *šis, šī* (somu val. *tämä*), *tas, tā* (somu val. *se*) un somu val. *tu* ('tas tur, tā tur') lietojums, runājot par personām (1) (Hakulinen et al. 2004a, §1426; Nītiņa 2013, 441), personas vietniekvārdu *viņš, viņa* lietošana, runājot par nedzīvām būtnēm latviešu valodā (Nītiņa 2014, 255–256), apstākļa vārda *kaut kur* lietojums tam nepiemītošajā laika nozīmē latviešu valodā (Nītiņa 2014, 301) un piedēkļu atmešana vai to variācijas somu valodā (Tiittula, Nuolijärvi 2013, 72).

- (1) *Šīkūr myös kritisoi Erdoģania ja tāmān*
 Šīkirs.NOM arī kritizēt.PRS.3 Erdogans.PART un šīs.GEN
poikaa [..].
 dēls.PART
 'Šīkirs arī kritizē Erdoganu un **ši** delu [..].' (www.iltalehti.fi)

Sintakses līmenī var runāt par tādām pazīmēm kā vienkāršotas konstrukcijas, aprauti, nepabeigti teikumi, izlaidumi un atkārtojumi (Rozenbergs 1995, 97; Tiittula, Nuolijärvi 2013, 85, 87; Lauze 2014, 126), norādāmo vietniekvārdu lietojums artikula funkcijā (2), (3) (Nītiņa 2013, 440–441; Tiittula, Nuolijärvi 2013, 82), gramatiskā centra locekļu formu nesaskaņotība somu valodā (Tiittula, Nuolijärvi 2013, 80, 83) un konstrukcijas ar prievārdu *priekš* datīva vietā latviešu valodā (Lauze, Auziņa b. g.).

- (2) *Tie Apple telefoni maksā makan brangu džunguru* [..] (www.laacz.lv)
 (3) *housut ovat nyt se juttu*
 bikses.NOM būt.PRS.3 tagad **tā** lieta
 '[..] bikses tagad ir **tā** lieta.' (www.vienak.com)

Fonētikas līmenī atrodamas tādas pazīmes kā skaņu atmešana vārda beigās vai neuzsvērtajā zilbē (Tiittula, Nuolijärvi 2013, 66–67, 75; Lauze, Auziņa b. g.), skaitļa vārdu saīsināšana un izruna (Eronen et al. 2006; Auziņa 2014, 136–137), svārstības patskaņu un divskaņu kvalitātē un izrunā (Tiittula, Nuolijärvi 2013, 66–67; Lauze, Auziņa b. g.), kā arī personu un norādāmo vietniekvārdu saīsināšana somu valodā (4) (Tiittula, Nuolijärvi 2013, 66–67, 75).

(4) <i>Tosi</i>	<i>nättejä</i>	<i>nää</i>	<i>kuvat!</i>
ļoti	smukas.PART	tās	bildes.NOM
‘Ļoti smukas tās bildes!’ (www.pupulandia.fi)			

Lai veicinātu valodas apguvēju izpratni par reālo valodas lietojumu un uzlabotu dabīgas un situācijai atbilstošas komunikācijas prasmi, informācija par sarunvalodas normu un pazīmēm nereti tiek iekļauta mācību materiālos, kas paredzēti latviešu un somu valodas kā svešvalodas apguvējiem (piem., Silfverberg 2008, 130–139; Lauze, Auziņa b. g.).

Referātā iecerēts aplūkot somu un latviešu sarunvalodas pazīmju atspoguļojumu valodu apguves materiālos, kā arī, izmantojot no tiešsaistes tekstiem ekscerpētus piemērus, raksturot minēto sarunvalodas pazīmju izmantojumu presē, komentāros, emuāros u. c., pievēršot uzmanību sarunvalodiskam vietniekvārdu lietojumam.

Avoti un literatūra

- Auziņa, Ilze. 2014. Pareizrūnas normas mūsdienu latviešu valodā. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. 6. Kalnača, Andra (atb. red.). Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 131–138.
- Auziņa, Ilze, Lauze, Linda. B. g. *Dzīvā valoda. Autentiski mutvārdu teksti: metodoloģiski norādījumi*. Pieejams: https://valoda.lv/games/dziva-valoda/?fbclid=IwAR2D_JHmXvGnLwXTPqfocOMoDX7qZ_orh-FKleLu8kS7ofj8-RAG1wX4f8g.
- Eronen, Riitta et al. 2006. Numeroin vai kirjaimin? *Kielikello*. 2. Pieejams: <https://www.kielikello.fi/-/numeroin-vai-kirjaimin->.
- Hakulinen, Auli et al. 2004. *Ison suomen kielioopin verkkoversio*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Pieejams: <http://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>.
- Lauze, Linda. 2014. Par sarunvalodas normu. *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. 9. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 123–130.
- Mežale, Emilija. 2017. Sarunvalodas stila jēdziens: kopīgais un atšķirīgais latviešu un somu valodā. *Res Latvienses*. IV. *Semantika. Sintakse. Valodas kultūra*. Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 118–137.
- Nitiņa, Daina. 2013. Vietniekvārds (pronomens). *Latviešu valodas gramatika*. Nitiņa, Daina, Grigorjevs, Juris (red.). Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 428–455.
- Nitiņa, Daina. 2014. *Ne tikai gramatika*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
- Rozenbergs, Jānis. 1995. Latviešu valodas stilistika. Rīga: Zvaigzne ABC.
- Silfverberg, Leena. 2008. *Suomen kielen jatko-oppikirja*. Helsinki: Finn Lectura.
- Tiittula, Liisa, Nuolijärvi, Pirkko. 2013. *Puheen illuusio suomalaisessa kaunokirjallisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

FrameNet metodikas izmantošana šauras tematikas latviešu valodas tekstu marķēšanā

Kalifornijas Universitātē (Bērklīja) izstrādātā leksiskā datubāze *FrameNet* (BFN, pieejama: *framenet.icsi.berkeley.edu*) ir ietekmīgs un visā pasaulē plaši izmantots resurss, kas balstīts freimu semantikas (*frame semantics*) teorijā un kurā ir marķēta vārdu (sākotnēji verbu, bet vēlāk arī citu vārdšķiru vārdu) uzvedība tekstā, grupējot tos semantiskos freimos (*semantic frames*). Šobrīd BFN datubāzē ietilpst vairāk nekā 200 000 marķētu teikumu, kuros ir aprakstītas vairāk nekā 13 000 vārdu nozīmes. Balstoties uz freimu semantikas teoriju un/vai izmantojot BFN freimus, kas izstrādāti pēc angļu valodas datiem, bet tiek uzskatīti par relatīvi valodneatkarīgiem, *FrameNet* ir izstrādāti arī vairākās citās valodās, un latviešu valoda ir viena no tām – izmantojot BFN freimus, LU Matemātikas un informātikas institūta Mākslīgā intelekta laboratorijā ir izveidots latviešu valodas *FrameNet*, kurā marķēti vairāk nekā 10 000 verbu lietojuma piemēri.

Referātā tiks apskatīts LU MII Mākslīgā intelekta laboratorijā veiktais eksperiments, kurā, izmantojot BFN datubāzi (semantiskos freimus un freimu elementus), tiek marķēti noteiktas (relatīvi šauras) tematikas teksti – Latvijas Universitātes studentu sarakste (pamatā jautājumu un atbilžu formā) ar studiju konsultantu un savā starpā (turpmāk – studentu sarakste).

Eksperimenta mērķis ir noteikt, cik lielā mērā BFN sistēma ir piemērota izvēlētas tematikas tekstu marķēšanai, cik lielā mērā BFN freimi palīdz nošķirt jautājumu tēmas, vai un kā to varētu papildināt, lai precīzāk raksturotu izvēlētos tekstus.

Marķētie teksti tiek izmantoti virtuālā asistenta izstrādē, kas augstākās izglītības iestādēm varētu palīdzēt apstrādāt studentu iesūtītos jautājumus un komentārus, daļu no tiem uzticot atbildēt automātiskam virtuālajam asistentam.

Marķēšanas eksperimenta gaita:

- 1) eksperimentam paredzēto tekstu (noteiktas tematikas – studiju kursu izvēlē, pārbaudījumu kārtošana un citi ar studiju procesu saistīti jautājumi) atlase no pētniecības nolūkiem pieejamās studentu sarakstes;
- 2) pārbaude, vai teksti ir rakstīti latviešu valodas ortogrāfijā (tiek izņemti teksti citās valodās, kā arī teksti, kuros nav izmantotas latviešu valodas diakritiskās zīmes, to vietā lietoti burtu dubultojumi vai tml.);
- 3) atlasīto tekstu automātiska morfosintaktiskā marķēšana;
- 4) marķēšana pēc BFN metodikas, izmantojot šim nolūkam pielāgotu tiešsaistes rīku *WebAnno*;
- 5) marķēšanas rezultātu analīze.

Image schemas and foreign language acquisition: spatial expressions in Latvian and Mandarin Chinese

Learning the spatial prepositions of another language is often a nuisance for the learner. Scattered across textbooks prepositional phrases lose the logic representative of the spatial system of the language, which hampers their acquisition. Due to its focus on the radial and graded character of the category of senses of a preposition, the *Image Schema Theory* (Johnson 1987; Lakoff 1987) suggests looking at the meanings of locative phrases as facets of a whole. Utilizing the theory in the process of foreign language acquisition would result in a change of perspective on the language, which may be favourable for the learner.

Image schemas are dynamic patterns of experience that function as conceptual primitives – the basis for language acquisition in infants. An arrangement of physical objects, such as *a laptop on the desk*, evokes a schematic mental representation – an image schema – that reflects the most contextually relevant aspects of the scene and then a linguistic unit, e. g. a preposition, is selected to describe the relationship between the two objects. As one's experience broadens to include abstract notions, the existing image schema extends, and the meaning of the corresponding preposition expands. Viewing spatial phrases as instances of image schemas allows classifying them into comparable categories suitable for cross-linguistic analysis. It also allows juxtaposing different types of linguistic units, such as the locative case with prepositions in Latvian and localizer phrases with localizer-free place words in Chinese.

The aim of this presentation is to explicate on the notion of 'image schema' using the CONTAINMENT schema in Latvian and Mandarin Chinese as an example. The schemas' ability to transform and the fuzziness of the boundaries of the CONTAINMENT and SUPPORT schemas result in parallelism in the usage of the corresponding units in both languages: the locative case and the preposition *uz* 'on' in Latvian and the localizers 里 *li* / 内 *nei* / 中 *zhong* 'in' and 上 *shang* 'on' in Chinese. The relations between image schemas and *frames* (Fillmore 2011 [1982]) affect the schematization of the scenes and the selection of the locative units.

References

- Fillmore, Charles J. 2011 [1982]. *Frame Semantics. Cognitive Linguistics: Critical Concepts in Linguistics. Volume 1. Categorization, Meaning and Language Use*. Goldberg, Adele E. (ed.). Oxon: Routledge, 113–139.
- Johnson, Mark. 1987. *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George. 1987. *Women, Fire, and Dangerous Things. What Categories Reveal About the Mind*. Chicago/London: The University of Chicago Press.

Lokāmie tagadnes aktīvie divdabji Lejaskurzemes izloksnēs

Baltu valodu lokāmajiem divdabjiem izšķirami trīs lietojuma tipi (atributīvais, predikatīvais, sekundāri predikatīvais, sk. Ambrazas 2006, 356), kas latviešu valodā un tās izloksnēs nerealizējas pilnīgi. Arī Lejaskurzemē, kaut valodas dotumi palaiķam pierakstīti fragmentāri un nepietiekami, 19.–21. gs. notikušas lokāmo tagadnes aktīvo divdabju formu un lietojuma pārmaiņas.

Lokāmo tagadnes aktīvo divdabju abu dzimšu un skaitļu nominatīvam (bez saistītātvārdiem) **predikatīvajā** lietojumā baltu valodās ir atstāstījuma izteiksmes tagadnes nozīme, kas pilnā mērā realizējas lietuviešu valodā, kā arī, blakus jauninātajām latviešu valodas atstāstījuma izteiksmes formām, augšzemnieku dialekta izloksnēs un latgaliešu rakstu valodā. Šāda atstāstījuma izteiksme Lejaskurzemē varēja būt dzirdama apm. līdz 20. gs. vidum (Ozola 2011): vispilnīgāko priekšstatu par to dod daži vēstītājfokloras (piem., Bārtas pasakas, sk. Bezenberger 1888, 14–23) vai areāla valodā balstīti literāri teksti (piem., Jēkabs Janševskis, sk. Bušmane 1989, 216), mazāk – izlokšņu dotumi (piem., Pērkonē Valtere 1938, 132). Šajā lietojumā jau 19. gs. 2. pusē realizējušās gan arhaiskās, gan jauninātās formas: vīr. dz. vsk. *-us*, *-u*, dsk. *-uoši*; siev. dz. vsk. *-uoša*, *-uota*, dsk. *-uošas*, kā arī *-uot* visās pozīcijās, piem., *Wiffi tai patihkofchi un rahdotees labi, tad jau wintfch, kā tehws, lai noteizohf, kuru no to triju lai wiņa paturoti* (Bārta, sk. Bezenberger 1888, 16–17) u. c. 20. gs. 2. pusē un 21. gs., ja darbības atstāstījums izteikts morfoloģiski, tas atbilst mūsdienu rakstu valodai.

Adjektīvu un divdabju **atributīvais** lietojums izloksnēs ir retāks nekā rakstu valodā (Ozola 2010), tomēr lokāmajiem tagadnes aktīvajiem divdabjiem 21. gs. tekstos tas ir dominējošais lietojuma tips. Ikdienas runā biežāk reģistrēti tikai daži lokāmie darāmās kārtas atributīvie divdabji, piem., *nākuošs* (secības nozīmē), *vāruošs*, vairums šīs grupas atributīvo divdabju konstatēti vienu vai dažas reizes. Vislielāko leksisko daudzveidību atklāj Nīcas izloksnes vārdnīcas 1. sēj. tekstu korpuss (aktīvi apzināts kopš 20. gs. 70. gadiem), piem., *tas tāt niēvājuošs vārc* (238), *grāvī tekuošs ūdeņš* (578) u. c. 21. gs. Lejaskurzemē dominē divdabju izskaņa *-uošs*, retumis dzirdams *-uots/-a*, piem., *vāruošc ūdeņš* (Bārta).

Lokāmie tagadnes aktīvie divdabji var kļūt par konsituatīviem (reti – stabiliem) atributīvo vārdkopu lietvārdu aizstājējiem, piem., *nuō pagasta kāt tas vaduōšais nāca* (Bārta).

Lietojumā **ar saitiņverbu** (vai tā nullformu) tagadnes aktīvajiem divdabjiem tāpat kā atributīvajā lietojumā dominē deverbālas pazīmes (adjektīva) nozīme, piem., *tas vīns bi dziřkstuošs* (NIV I, 499).

Sekundāri predikatīvais lietojums 21. gs. Lejaskurzemē nav konstatēts bieži, piem., *kuřš piřmaīs atrada, tas slēpa nākuōšais* (Rucava).

Literatūra

- Ambrazas, Vytautas. 2006. *Lietuvių kalbos istorinė sintaksė*. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas.
- Bezenberger, Adalbert. 1888. *Über die Sprache der preußischen Letten*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht's Verlag.
- Bušmane, Brigita. 1989. *Nīcas izloksne*. Rīga: Zinātne.
- Bušmane, Brigita. 2017. *Nīcas izloksnes vārdnīca (A–I)*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 2017. Pieejams: <http://lulavi.lv/lu-lavi-gramatas-2005->
- Ozola, Ieva. 2010. Atributīvie adjektīvi un divdabji Rucavas izloksnē. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. 14(1). Liepāja: Liepājas Universitāte, 223–229.
- Ozola, Ieva. 2011. Evidenciālā modalitāte Lejaskurzemes izloksnēs. *Vārds un tā pētīšanas aspekti*. 15(1). Liepāja: Liepājas Universitāte, 247–254.
- Valtere, Emma. 1938. Pērkones izloksne. *Filologu biedrības raksti*. 18. Rīga: A/s J. Pētersona un b-dri spiestuve, 123–135.

Dažas tendences Skolu departamenta Latviešu valodas mācībgrāmatu novērtēšanas komisijas darbībā 20. gs. 30. gados

Šajā laikā Latvijas brīvvalstī mācību priekšmets *latviešu valoda* ietver latviešu valodas mācību un literatūru, un komisijā vērtē gan latviešu valodas mācības grāmatas, gan latviešu valodu, t. i., lasāmās grāmatas jeb hrestomātijas, literatūras vēsturi, kā arī latviešu valodu cittautei skolām.

20. gs. 30. gados notiek mācību grāmatu standartizācija, virzīšanās uz vienu mācību grāmatu mācību priekšmetā, nevis daudzu autoru mācību grāmatām, kā tas bija 20. gs. 20. gados. Uzsvērta nepieciešamība pēc jaunām mācību grāmatām, atsakoties no novecojušām.

Mācību grāmatām tiek izvirzītas stingras zinātniskas prasības, kas ietver arī apgūstamo jautājumu metodisku pakāpenību pa klasēm.

1934. gada 15. maijā Latvijas Republikas likumdevēja un izpildvara „tika koncentrēta Ministru prezidenta Kārļa Ulmaņa un viņam personiski paklausīgā kabineta rokās” (Klišāns 2018, 258). Šī notikuma sekas vērojamas arī Latviešu valodas mācībgrāmatu novērtēšanas komisijas darbībā, kur iezīmējas paklausības un izpatikšanas tendences valdošajam režīmam. Latviešu valodas mācību grāmatās parādās dažādi apsvēkumi, Kārļa Ulmaņa runu fragmenti, īpaši izvēlētu autoru rakstīta Kārļa Ulmaņa biogrāfija. Mācībgrāmatu sastādītājiem tiek izvirzītas konkrētas prasības kultūrvēsturisku personību atlasē, liekot atteikties no, piem., Andrieva Niedras tekstiem. Vērojama arī subjektīva mācībgrāmatu ilustratoru izvēle.

Literatūra

Klišāns, Valdis. 2018. *Latvijas vēsture*. Rīga: Zvaigzne ABC.

Sufiksa *-ul-* desemantizēšanās Latvijas vietvārdos

Sufikss *-ul-* pieder pie mazproduktīvo derivatīvo līdzekļu grupas. Daudzi šī piedēkļa atvasinājumi ir seni vārdi, saistīti ar baltu valodu mantotās leksikas slāni. Šis slānis daļēji saglabāties arī vietvārdos, kuros joprojām atrodamas liecības par dažādiem valodas pārmaiņu procesiem, tostarp arī gramatizēšanos jeb valodas leksiskās sistēmas vienību pāriešanu gramatiskajā sistēmā (Skujiņa 2007, 133). Pētījumā analizēti divu derivatīvo sufiksu (*-ul-* un *-āj-*) atvasinājumi vietvārdos un sufiksa *-ul-* iespējamā desemantizēšanās jeb valodas vienības (parasti vārda vai morfēmas) sākotnējās nozīmes pilnīgs vai daļējs zudums (Skujiņa 2007, 85), kas ir gramatizēšanās procesa sastāvdaļa. Sufiksu desemantizēšanās ne vienmēr saistīta ar pilnīgu nozīmes zudumu – process var apstāties, tā robežas var būt neskaidras.

Mūsdienu latviešu valodā morfēmai *-ul-* ir gan piedēkļa funkcija (parasti deminutīvu, kā arī personu un priekšmetu nosaukumu ar nievājuma nokrāsu darināšanai), gan arī asemantiskas savienotājmorfēmas jeb interfiksa funkcija (Vulāne 2013, 244). Kā raksturīgs interfiksa funkcijas piemērs minēts *priedulājs*. Valodniecības literatūrā aplūkoti gadījumi, kad, zūdot sufiksa pamazināmajai nozīmei, noticis patskaņa zudums un pievienots vēl cits sufikss, piem., vārdā *zuos-l-ēn-s* no *zuos-ul-ēn-s* (Rudzīte 1993, 175). Savukārt par jautājumu, vai sufikss *-l-* vārda struktūrā tomēr nav kāda cita piedēkļa pārveidojums, rakstījusi Kornēlija Pokrotiece (Pokrotiece 2002, 111–112). Valodnieku vidū par morfēmas *-ul-* (reducētā veidā *-l-*) interfiksa funkciju pastāv dažādi viedokļi – arī atziņa, ka varbūt ar diviem piedēkļiem atvasinātos nomenos būtu labāk šķirt divus derivatīvus sufiksus (piem., Kalnača 2004, 23).

Pētījumā noskaidrots, ka motivētātvārds divu derivatīvo sufiksu (*-ul-* un *-āj-*) atvasinājumiem vietvārdos pārsvarā ir *priede*, retāk – *apse*. Šeit būtu minami gan sufiksāli atvasināti nosaukumi, gan arī vārdkopas, piem., *Apsulājs*, *Priedulājs*, *Bērzulāja pļava*, *Riekstulājs*, kā arī augšzemnieku izlokšņu varianti *Līpulojs* (*Līpulojs*) un *Prīduloji* (*Prīduloji*).

Vietvārdos saglabājušies nosaukumi, kuru sastāvā ir tikai sākotnējais sufikss *-ul-*, piem., *Priedula*, *Apsūla* (garš *ū* pirms *l* vārdā *apsūla* ‘apšu mežs’ sastopams Rankā), un atvasinājumi *priedulājs* un *liepulājs* radušies no tādas pašas nozīmes vārdiem *priedula* un *liepula* (Endzelīns 1951, 284, 348). Lai gan sufiksa *-ul-* nozīme šajos atvasinājumos vairs nav pārāk skaidra, par pilnīgu tās zudumu, domājams, vēl nevar runāt, turklāt ir viegli izšķirams arī motivētātvārds. Sufikss *-ul-* vārdos *priedulājs*, *apsulājs*, *liepulājs*, *bērzulājs* un *riekstulājs* nebūtu uzskatāms par asemantisku saistītājmorfēmu arī tādēļ, ka, visticamāk, nav saistīts ar valodai neraksturīgu skaņu sablīvējuma novēršanu.

Laika gaitā Latvijas vietvārdos mainījies vārdu *priedula*, *priedulājs* un *priedājs* lietojums. Ja senāk ar tiem pārsvarā tikuši apzīmēti dabas objekti (galvenokārt meži), tad tagad tikai dažos mežu nosaukumos atrodams *priedulājs*, mūsdienās

tas galvenokārt vērojams viensētu nosaukumos. Var tikai priecāties, ka šie senie atvasinājumi joprojām tiek uzskatīti par labskanīgiem un piemērotiem, izvēloties mājvārdus, un sufikss *-ul-* valodas lietojumā tiek saglabāts arī šādā veidā.

Literatūra

- Endzelīns, Jānis. 1951. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.
- Kalnača, Andra. 2004. *Morfēmika un morfonoloģija*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.
- Pokrotniece, Kornēlija (atb. red.). 2002. *Latviešu literārās valodas morfoloģiskās sistēmas attīstība: Lokāmās vārdšķiras*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
- Rudzīte, Marta. 1993. *Latviešu valodas vēsturiskā fonētika*. Rīga: Zvaigzne.
- Skujiņa, Valentīna (red.). 2007. *Valodniecības pamattermiņu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts.
- Vulāne, Anna. 2013. Lietvārda derivatīvais raksturojums. *Latviešu valodas gramatika*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts, 212–262.

Veiksmožodžio skyrius Kristijono Gotlybo Milkaus (1800) gramatikoje: Ruigio perdirbinys ar savarankiškas aprašas?

Vokiečių kalba parašyta ir 1800 metais Karaliaučiuje išleista Kristijono Gotlybo Milkaus/Milkės (*Christian Gottlieb Mielcke*) lietuvių kalbos gramatika, kaip pavadinime nurodo ir pats jos autorius, didele dalimi grindžiama Povilo Frydricho Ruigio (Paul Friedrich Ruhig) 1747 m. išleista taip pat vokiška lietuvių kalbos gramatika. Įvade Milkus netgi paaiškina, kodėl savo gramatikos pagrindu ėmė jau daugiau nei prieš penkiasdešimt metų išleistą veikalą: mat ji buvusi parašyta tikrai moksliskai ir su išmanymu (Mielcke 1800, 5). Gramatikų panašumas toks didelis, kad XIX a. pabaigos lietuvių kalbos tyrinėtojas ir mokslinės gramatikos autorius Frydrichas Kuršaitis netgi nelaikė Milkaus gramatikos visiškai savarankišku veikalu; ir kartais vadino ją „Ruhigo-Mielcke’s“ gramatika (Kurschat 1876, 92). Jis didele dalimi tapatino ir apie gramatikų santykį šiek tiek rašė Jonas Palionis (1995, 134–135) bei Zigmas Zinkevičius (1990, 261), nors abu pastebėjo, kad kai kurie dalykai Milkaus pateikti kitaip nei Ruigio: kitaip suskirstytos veiksmožodžių asmenuotės, kai kur Milkaus duodama daugiau linkniavimo ar asmenavimo paradigų pavyzdžių. Apie Ruigio ir Milkaus gramatikų santykį prieš keletą metų šioje konferencijoje jau yra kalbėjusi Vilma Zubaitienė, kuri atskleidė daug Milkaus atnaujinimų, papildymų ir paaiškinimų, lyginant su Ruigiu (Zubaitiene 2013, 25). Kaip parodė ir mano pačios tyrimai šioje srityje (pristatyti pernai vykusioje Kazimiero Būgos konferencijoje Birštone), Milkus ne tik atnaujino su lietuvių kalbos gramatika susijusius aprašymus, bet padarė ir labiau su pačia rašymo strategija susijusių pakeitimų – paprastino ir trumpino Ruigio svarstymus apie kalbos prigimtį, nemaža dalimi atsisakė hebrajų ir kai kur graikų kalbos pavyzdžių, o kai kur pridėjo į vartotoją orientuotų paaiškinimų ir kt. (Plaušinaitytė 2019, 31). Ir nors daugumą Milkaus pakeitimų (išskyrus, žinoma, poetikos skyrių) galima įvardyti arba kaip nedidelį Ruigio medžiagos papildymą, arba kaip jos trumpinimą, to negalima vienareikšmiškai pasakyti apie veiksmožodžio aprašymą, kurį Milkus perdirbo iš esmės ir neapsiribojo vien smulkiais Ruigio minčių papildymais: jis daug kur parašė savo tekstą, kuriame tik vietomis atpažįstamos Ruigio formuluotės. Šiame pranešime bus detalčiau kalbama apie Milkaus gramatikos veiksmožodžio skyrių, stengiantis atskleisti, kokia dalimi Milkaus tekstas dar priklausomas nuo Ruigio, o kiek – savarankiškas kūrinys. Taip pat bus mėginama apžvelgti, kiek tikėtina, kad Milkaus gramatikoje išdėstytam veiksmožodžio aprašymui įtakos galėjo turėti kitos, XVII ar XVIII a. lietuvių kalbos gramatikos.

Literatūra

- Ruhig, Paul Friedrich. *Anfangsgründe einer Littauifchen Grammatick, in ihrem natürlichen Zusammenhange...* Königsberg, druckts und verlegt's Iohann Heinrich Hartung, 1747.
- Mielcke, Christian Gottlieb. *Anfangsgründe einer littauischen Sprachlehre. worinn zwar die von dem jüngern Ruhig ehemals herausgegebene Grammatik zum Grunde gelegt, aber mit starken Zufätzen und neuen Ausarbeitungen verbeffert und vermehrt worden ...* Königsberg 1800.
- Kuršaitis, Frydrichas. *Lietuvių kalbos gramatika*. 1876. Parengė Birutė Kabašinskaitė. [Vertimas į lietuvių kalbą: Alfonsas Tekorius]. Vilnius: VU leidykla, 2013.
- Palionis, Jonas. *Lietuvių rašomosios kalbos istorija*. II pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1995.
- Plaušinaitytė, Lina. Povilo Ruigio ir Kristijono Gotlybo Milkaus gramatikų santykis vertėjo akimis. *Baltų kalbotyros problemos: istoriniai, tipologiniai ir arealiniai tyrimai*. Tarptautinė konferencija, skirta Kazimiero Būgos 140-osioms gimimo metinėms, – 2019 m. rugsėjo 26–28 d., Birštonas, Lietuva.
- Zinkevičius, Zigmas. *Lietuvių kalbos istorija IV. Lietuvių kalba XVIII–XIX a.* Vilnius: Mokslo, 1990.
- Zubaitienė, Vilma. Kristijono Gotlybo Milkaus gramatikos (1800) santykis su Povilo Ruigio (1747) gramatika. *49-oji Arturo Ozolo dienos konferencija „A. Bielensteino gramatikai Die Lettische Sprache (1863–1864) – 150“*, 2013 m. kovo 15 d., Ryga, Latvija.

Skaitmeninių lietuvių kalbos išteklių naudojimas šiandienos studentų mokymo(si) procese

Šiuolaikinis studentas kitoks, todėl dėstytojai yra priversti ieškoti naujų būdų, kaip juos sudominti, motyvuoti, išmokyti mokytis ir ieškoti patikimos informacijos, kad vėliau prireikus galėtų ja savarankiškai naudotis. Tradicinių gimtosios kalbos mokymo(si) metodų nebepakanka. Jaunam žmogui patrauklios įvairios programos, elektroniniai šaltiniai, interaktyvūs dalykai. Šio pranešimo tikslas – pristatyti patikimus ir laisvai prieinamus skaitmeninius lietuvių kalbos išteklius, kuriuos galima naudoti mokymo(si) procese.

Didžiausi lietuvių kalbos leksikos skaitmeniniai ištekliai sukaupti ir tvarkomi Lietuvių kalbos institute – tai skaitmeninis *Lietuvių kalbos žodyno* leidimas ir duomenų bazė (prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/>), *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (<http://lkiis.lki.lt/dabartinis>), *Bendrinės lietuvių kalbos žodynas* (<http://bkz.lki.lt/>), *Lietuvių kalbos naujažodžių duomenynas* (<http://naujazodziai.lki.lt/>), *Sinonimų žodynas* (<http://lkiis.lki.lt/sinonimu>), *Antonimų žodynas* (<http://lkiis.lki.lt/antonimu>), *Frazeologijos žodynas* (<http://lkiis.lki.lt/frazeologizmu>), *Palyginimų žodynas* (<http://lkiis.lki.lt/palyginimu>), *Lietuvių pavardžių žodynas* (<http://pavardes.lki.lt/>), *Vietovardžių žodynas* (<http://vietovardziai.lki.lt/>), *Kanceliarinės kalbos patarimai* (<http://kanceliariniaiatarimai.lki.lt/>), *Administracinės kalbos aktualijos* (<http://administracinekalba.lki.lt/>), *Skolintų terminų ir jų atitikmenų žodynas* (<http://sta.lki.lt/>) ir kt.

Mokydami profesijos kalbos studentai informacijos gali ieškoti Valstybinės lietuvių kalbos komisijos svetainėje. Čia skelbiami tokie ištekliai: *Lietuvos Respublikos terminų bankas* (<http://terminai.vlkk.lt/>), *Pasaulio vietovardžiai* (<http://pasaulio-vardai.vlkk.lt/>), *Kalbos konsultacijų bankas* (<http://www.vlkk.lt/konsultacijos>) ir kt. Konsultacijų bankas labai naudingas tada, kai susiduriama su kalbos įvairove, kai neaišku, kurį žodį ar formą rinktis, kai abejojama, kas tinka bendraujant dalykiškai, o kas laisvesniam stiliui, ar žodis darybiškai taisyklingas. Šis išteklius svarbus visiems, kurie nori rasti ne tik patarimų, bet ir juos pagrindžiančių argumentų, suvokti normų kodifikacijos kaitą ir išsiaiškinti jos priežastis.

Per paskaitas akcentuojama, kad svarbu vartoti taisyklingus savo srities terminus, todėl, be jau minėto *Terminų banko*, kuris yra pagrindinė ir svarbiausia elektroninė terminų duomenų bazė Lietuvoje, dar informacijos ieškoma *Lietuvių kalbos terminyne* (<http://www.terminynas.lt/>), *Lietuvos standartizacijos departamento Terminų bazėje* (<http://www.lsd.lt/index.php?-452282422>), *Terminų tezaure* (<http://www.arudai.lt/>), Europos ir tarptautinėse duomenų bazėse, pavyzdžiui, Europos Sąjungos žodyne *EUROVOC* (<http://www3.lrs.lt/pls/ev/ev.main>), Europos Sąjungos sąveikioje terminologijos duomenų bazėje *IATE* (<https://iate.europa.eu/home>) ir kt.

Smalsesni studentai gali išbandyti įvairius lietuvių kalbos žaidimus, *Naujažodžių tartuvą* (<https://liepa.rastija.lt/Tartuvas/Naujazodziai/Cat/4178>), Vytauto Didžiojo universiteto *Kompiuterinės lingvistikos centro kirčiuoklę* (<https://klc.vdu.lt/>) ir kt.

Visi šie paminėti šaltiniai nuolat atnaujinami, tobulinami, ištaisomos pastebėtos klaidos. Labai svarbu, kad dauguma jų yra susieti įvairiais vidiniais ryšiais arba randami vienoje svetainėje. Tai ypatingai svarbu šiuolaikiniams kalbos vartotojams, kuriems nereikia išmokti begalės nuorodų. Vertėtų prisiminti, kad šie ištekliai neišmokys studento taisyklingai rašyti, kritiškai mąstyti, kurti tekstus, perskaityti, suprasti, tačiau jie gali padėti pagerinti rašto darbų kalbos kokybę. Be to, neužmirština ir tai, kad skaitmeniniais ištekliais naudotis greičiau ir paprasčiau, didesnės paieškos galimybės. Kaip tik todėl būtina skatinti studentų domėjimąsi tokiais šaltiniais, mokyti praktiškai jais naudotis.

Pielikuma konstrukcijas „Latviešu valodas sintaktiski marķētajā korpusā”

„Latviešu valodas sintaktiski marķētais korpus” tiek veidots kopš 2010. gada. Tā apjoms šobrīd ir ap 13000 teikumu. Korpusa izveidē izmantots gramatikas hibrīdmodelis – atkarību sintaksē balstīts gramatikas modelis, kas papildināts ar frāzes struktūras gramatikas elementiem.

Pielikums latviešu valodas gramatikā tradicionāli tiek saprasts kā teikuma palīgloceklis, kas ir piesaistīts lietvārdam (vai tā aizstājējam) kā raksturotājvārds. Šajā izpratnē tiek definēts, ka pielikuma konstrukcijā gan pielikums, gan raksturotājvārds ir lietvārdi un abi ir vienā locījumā.

Referātā sniegts ieskats pielikuma jēdziena un ar to saistīto konstrukciju izpratnē latviešu gramatikas teorijā, iezīmējot problemātiskos aspektus, kas ar to saistīti:

- 1) grūtības noteikt, kurš ir pielikums un kurš raksturojamais vārds;
- 2) grūtības noteikt sintaktisko sakaru starp pielikuma daļām;
- 3) jautājums par saskaņojumu kā obligātu pazīmi pielikuma definīcijā;
- 4) plašais parādību loks, kas tiek iekļauts savrupināta pielikuma kategorijā.

Salīdzināšanai sniegts arī neliels ieskats ārzemju literatūrā par to, kas tiek uzskatīts par pielikumu, ko ar to saprot un kāda veida pielikumus šķir.

Otrajā referāta daļā tiek parādīts, kā „Latviešu valodas sintaktiski marķētajā korpusā” tiek marķētas ar pielikuma jēdzienu saistītās konstrukcijas. Nesavrupināta pielikuma konstrukcijas marķē kā frāzes, kas teikumā funkcionē kā viens teikuma loceklis, un tiek veidots šķērums starp saskaņoto un nesaskaņoto pielikumu. Savrupināta pielikuma konstrukcijas šobrīd iekļautas plašākajā sekundāri predikativo komponentu kategorijā. Korpusa dati rāda, ka saskaņota pielikuma konstrukcijas tekstos parādās salīdzinoši reti, savukārt teorijā maz pieminētās nesaskaņota pielikuma konstrukcijas ir ļoti plaši lietotas mūsdienu rakstu valodā.

Nomina declinare et verba in primis pueri sciant: antīkie teorētiķi par labas valodas pamatiem

Latīņu teksts tēmas pieteikumā ņemts no rētorikas teorētiķa Romā Kvintiliāna teksta „Oratora izglītošana” (*Quint. Institutio oratoria*, 1.4.22) un ir liecība faktam, ka laba oratora – gan runas sacerētāja, gan teicēja – audzināšana un izglītošana sākas ar valodas faktu un to sistēmas apzināšanu („lai jaunekļi visupirms zina no-menu un verbu locīšanu”). Antīkajā pasaulē cienījamo/godāto nodarbju – oratora, valstsvīra, protams, arī dzejas vai prozas autora – karjerā der tikai labi apzināta un tādējādi arī izkopta valoda.

Jēdziens „laba, pareiza valoda” ir viens (pirmais) no četriem parametriem, kuri antīko teorētiķu tekstos raksturo labu izteiksmi. Kopumā tie ir: laba valoda (resp. pareiza grieķu vai latīņu valoda) (lat./gr. *latinitas/ ελληνισμός*), skaidrība (*perspicuitas/ σαφήνεια*), atbilstība/iederīgums (*aptum/ πρόπον*) un skaistums (*ornatus/ κόσμος*). Vismaz divi pirmie parametri visnotaļ balstīti zināšanās par valodas sistēmas elementiem un to savstarpējo mijiedarbi, veidojot izteikumu mutiskā vai rakstītā tekstā.

Platona tekstu komentētājs 5. gadsimtā Prokls (In Alcib. 258, 20–259, 3) izvērš domu, ka grieķu valodā (no dabas) runā katrs grieķis, bet pareizi grieķiski runā (t. i., valodu lieto) valodas speciālists, valodnieks – *γρομματικός*. Savs, salīdzinoši konkretizēts, skatījums uz pareizas valodas sastāvdaļām ir Aristotelim „Rētorikā” (*Rhet.* 1407a19–b18).

Jautājums, kāpēc vienīgi *gramatiķis* (burt. *burtnieks*) runā pareizi? Atbildei piemēri rodami antīko gramatiķu (vai rētorisko sacerējumu) tekstos, kuri atklāj, ka valodas sistēmas izzināšana var nodrošināt tās iespējami veiksmīgāku lietojumu (un izvairīšanos no kļūdām).

Atsevišķi svarīgākie piemēri ir:

- 1) valodas vārdšķiru izdalīšana, nosaukšana un izpratnes par tām attīstība (no Aristoteļa līdz Varronam);
- 2) Dionīsija Trāķieša gramatikā (*Τέχνη γρομματική*) minētie fakti, kas implicīti ataino aprakstītās valodas sistēmas saikni ar valodas zināšanām/lietojumu;
- 3) Marka Terencija Varrona latīņu valodas gramatikā (*De lingua Latina*) izteiktais viedoklis par valodas elementu hierarhiju, minētie vārdšķiru grupēšanas/apzīmēšanas principi, dažādu valodas līmeņu saiknes novērtēšana.

Atgriežoties pie avotiem un informācijas tajos, iespējams saziņēt paralēles ar mūsdienu problemātiku, kas ataino sistēmas elementu izzināšanas lomu valodas apguves un lietošanas procesā.

Literatūra

- Göttert, Karl-Heinz. 1991. *Einführung in die Rhetorik: Grundbegriffe – Geschichte – Rezeption*. Berkeley: University of California.
- Hummel, Pascale. 2007. *De lingua Graeca: Histoire de l'histoire de la langue grecque*. Bern: Peter Lang.
- Law, Vivien. 2003. *The History of Linguistics in Europe: From Plato to 1600*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Matthaios, Stephanos, Montanari, Franco, Rengakos, Antonios (eds.). 2011. *Ancient Scholarship and Grammar: Archetypes, Concepts and Contexts*. Berlin; New York: De Gruyter.
- Missou, Anna. 2007. Language and education in antiquity. The ancient Greeks and Language. *A History of Ancient Greek from the Beginnings to Late Antiquity*. Christidis, Anastasios Phoibos (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 1182–1192.
- Simaki, Vassiliki. 2007. Ἐλληνισμός. *A History of Ancient Greek from the Beginnings to Late Antiquity*. Christidis, Anastasios Phoibos (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 1118–1129.

Sventājas dziesmu teksti: tradicionāls izloknes fonētisko un morfoloģisko īpatnību apguves materiāls

Sventājas latviešu valoda, kas iekļaujas kuršu substrāta teritorijā, ir vidus dialekta izloknes, kurai ir daudz kopīga ar vairākām Lejaskurzemes izloksnēm, piem., Dunikas, Gramzdas, Kalētu, Rucavas u. c.

Materiāla analīzei ir izmantotas Sventājā pierakstītās dziesmas, ko mūsdienās dzied Rucavas etnogrāfiskais ansamblis, „Rucavas sievas” un Liepājas folkloras kopa „Vēlava”. Tāpat analizēti Sventājas dziesmu teksti, kas apkopoti krājumā „Pa vējame es dziedāju”. Dziesmu tekstos ir saglabāts daudzveidīgs valodas arhaiskais slānis, ko mūsdienās iespējams izmantot izloknes apguvē.

Sventājā pierakstītajās dziesmās ir konstatētas kursisko izlokšņu fonētiskās īpatnības: saglabāts vokālis *u* konsonanta *v* priekšā, piem., *žēl man bija **duju** lietu*, paglabāts līdzskanis *r* substantīva *īo*-celmā *kaŗš*, piem., *bērīts man bij **kaŗā** jāte*. Sventājas dziesmu tekstos vērojama arī asimilācija skaņu kopā *ln > ll*, piem., *vienam teikšu **mellu** maizi*.

Dziesmu tekstos ir pamanāmas spilgtas morfoloģiskās iezīmes, kā sufiksa *-ēn-*, *-īn-* lietojums lietvārdu darināšanā, piem., *galvēna*, *matēni*, *putnēni*, *sirsnēna*, *kumelīni*, *paladzīnu*, *skrējumīnu* u. c. Ir vērojams senais atgriezenisko priedēkļverbu darināšanas veids ar refleksiīvo formantu *-sa-*, piem., *visi seši **apsastāja***. Tāpat izlokšņu iezīmes ir saglabātas verbu lietojumā: vienskaitļa 3. personas formas *gul*, piem., ***gul** gulbītis ezerāja*, pagātnes *ē*-celma verbs *deve*, piem., *tās man **deve** ciema puiši*, verba *plaut* konjugēšana pēc *no*-celma parauga, piem., *Jukums **neplāun** vis tās auzas*. Ir fiksēta nomenu daudzskaitļa instrumentāļa galotne *-mis*, piem., *ar **savāmis** māsēnāmis* u. c. pazīmes.

Sventājā pierakstītajās dziesmās var saklausīt arī novada leksiku, piem., *dzievāšana* (apv.) ‘strādāšana’, *švāģeris* (novec.) ‘svainis’, *deķis* (novec.) u. c.

Dziesmu teksti, kuros saglabātas izloknes fonētiskās un morfoloģiskās īpatnības, un to dziedāšana var būt viens no tradīcijās balstītiem mācību veidiem, kā apgūt izlokсни.

Mihals Škrabals (*Michal Škrabal*)

Kārļa Universitāte Prāgā

Aiga Veckalne

Ventspils Augstskola

Bērtin bēru valodiņu. Bēršus bērām valodiņu? Vēl par citu latviešu valodas verbālu konstrukciju korpuslingvistikas skatījumā

Referāts turpina abu autoru pērnā gada pētījumu, kurš tika prezentēts gan valodniecības konferencē *Linguistics Prague*, gan rakstu krājumā *Valoda: nozīme un forma 10* (Škrabals, Veckalne 2019). Pētījumā aplūkojam verbālu latviešu valodas konstrukciju, ko veido darbības vārds un apstākļa vārds pirms tā, turklāt šis adverbs ir atvasināts no tā paša verba, izmantojot sufiksu *-in-/-tin-*. Šo arhaisko darinājumu, kas tipisks latviešu tautasdziesmām, lieto arī mūsdienu latviešu valodā, kaut gan ievērojami retāk. Rakstā tika formulēti dažādi pētījuma jautājumi, ieskaitot tos, kas pārsniedz latviešu valodas robežas – proti, kā šādu konstrukciju tulkot citās valodās. Minētā konstrukcija tika meklēta pieejamos latviešu valodas korpusos (*LVK2018*, *lvTenTen14*, *InterCorp lv v11*, *Rainis* un *SENIE*), un iegūtie lietojumi tika salīdzināti ar aprakstu pašreizējos latviešu valodas avotos – gan gramatikās, gan vārdnīcās. Mūsu pieeja novirzēm no normas ir deskriptīva, tajās mēs redzam nevis kļūdas, bet gan runātāja vēlmi panākt īpašu saziņas mērķi, kā arī šīs valodas parādības radošu attīstību mūsdienās.

To pašu (ieskaitot konstrukcijas lietojuma biežumu) var pateikt arī par alternatīvu konstrukciju, kas izsaka darbības pastiprinājumu: adverbs, kas beidzas ar piedēkli *-(š)us* + tā paša pamata verba konstrukciju (*bēgšus bēgt*). Referātā iecerēts prezentēt pētījuma rezultātus kvantitatīvās analīzes u. c. aspektos; analizēta arī konkurence starp šīm divām konstrukcijām: kuros gadījumos lieto pirmo un kuros otro un kas nosaka alternatīvu līdzekļu lietojumu (savienojumus *bēgt bēgu* tipa, sk. arī Nau 2019).

Avoti

Emuāri. Latviešu valodas emuāru korpus. 2015. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/Emu%C4%81ri>.

LaRko. Latviešu valodas runas korpus. 2014. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/LaRko>.

Latvian Web 2014 (lvTenTen14). Pieejams: <https://www.sketchengine.eu/>.

Lazar, Maria, Škrabal, Michal, Vavřín, Martin. 2018. *Korpus InterCorp – lotyština, verze 11 z 19. 10. 2018*. Praha: Ústav Českého národního korpusu FF UK. Pieejams: <http://www.korpus.cz>.

Līdzsvarotais mūsdienu latviešu valodas tekstu korpus (LVK2018). 2018. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/LVK2018>.

Rainis. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.nosketch.korpuss.lv>.

- Saeima. Latvijas Republikas 5.–12. Saeimas sēžu stenogrammu korpuss.* 2013. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/Saeima>.
- SENIE. Latviešu valodas seno tekstu korpuss.* Rīga: LU Latviešu valodas institūts; LU HZF Baltu valodu katedra; LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.korpuss.lv/id/Senie>.
- Tezaurs.lv.* 2009–2019. Rīga: LU Matemātikas un informātikas institūts. Pieejams: <http://www.tezaurs.lv>.

Literatūra

- Nau, N. 2019. The Latvian continuative construction *runāt vienā runāšanā* ‘talk in one talking’ = ‘keep talking’. *Baltic Linguistics*. 10, 21–63. <https://doi.org/10.32798/bl.360>.
- Škrabals, M., Veckalne, A. 2019. *Bērtin bērnu valodiņu*: par kādu latviešu valodas verbālu konstrukciju korpuslingvistikas skatījumā. *Valoda: nozīme un forma 10. Latvijas gramatiskā doma gadsimta gaitā*. Kalnača, A., Lokmane, I. (eds.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 217–231. <https://doi.org/10.22364/vnf.10.17>.

Pirmsskolas vecuma minoritāšu bērnu latviešu valoda: ieskats gramatisko vienību izveidē un lietojumā

Ņemot vērā jauno izglītības politiku un pašreizējo lingvistiski heterogēno situāciju Latvijas pirmsskolās, Valsts pētījumu programmas „Latviešu valoda” apakšprojektā Nr. 8 „Latviešu valodas apguve” tiek veikti pētījumi, lai noteiktu pirmsskolas vecuma bērnu latviešu valodas prasmi. Referāta mērķis ir sniegt ieskatu minoritāšu bērnu latviešu valodas gramatisko formu lietojumā – morfoloģisko formu veidošanā un sintakses vienību izveidē, identificēt un skaidrot grūtāk apgūstamās gramatiskās vienības un kļūdu tipus.

Pētījumā tika apzināti trīs dažādu Rīgas mazākumtautību pirmsskolas izglītības iestāžu 20 (5–6 gadus vecu) minoritāšu bērnu runas fakti. Visi dati, kas tika iegūti, izmantojot jauno latviešu valodas prasmes testu 5–6 gadus veciem bērniem, lai konstatētu gatavību mācībām skolā latviešu valodā, tika ierakstīti, transkribēti, analizēti un sistematizēti. Analizējot datus, izmantota autore izstrādātā latviešu valodas runāšanas prasmes vērtēšanas skala (*Gramatiskā precizitāte un daudzveidība*) un vērtēšanas kritēriji.

Apkopojot bērnu latviešu valodas gramatikas prasmi, sākotnējie rezultāti liecina, ka gramatisko vienību izveide un lietojums galvenokārt ir nepilnīgs – bērni neveido precīzas morfoloģiskās formas un sintakses vienības un izmanto vienveidīgas gramatiskās formas un struktūras. Vērojamas formveidošanas un vārdarināšanas kļūdas: lietvārds / darbības vārds / īpašības vārds / skaitļa vārds / vietniekvārds (dzimte, skaitlis, locījums) tiek lietots neatbilstošā formā, piem., *zēnes* (zēni), *četri pogas* (četras pogas), *es redzu skolotājas* (es redzu skolotāju), kā arī sintakses kļūdas: izlaists un / vai lieks vārds / vārdu secība, piem., *garšo ir* (man garšo), *krāsa ir ābols zaļ* (ābols ir zaļā krāsā). Pārsvārā bērni izmanto vienkāršus nepaplašinātus teikumus vai lieto atsevišķus vārdus, bieži iespraužot savā runā arī citas valodas (angļu, krievu, lietuviešu) vārdus, piem., *red* (sarkans), *tā ir morkovka* (tas ir burkāns), un / vai galotnes *kaķis ir čjorn-as* (kaķis ir melns), *tā ir tarelk-as* (tas ir šķivis), *tā ir krēsl-as* (krēsls). Bērni, iespējams, jauc valodas, kā arī viņiem trūkst atbilstošu vārdu, vārdformu un gramatisko konstrukciju zināšanu un valodas prakses, lai brīvi un pareizi izteiktos. Būtu vajadzīgs biežāks latviešu valodas lietojums, lai aktivizētu atsevišķas gramatiskās formas un morfēmas.

Lai sekmētu gramatisko formu un struktūru ātrāku un stabilāku apguvi, ieteicams aktivizēt valodas iedevuma kvantitāti, atkārtoti izmantojot daudzveidīgus mācību materiālus – tekstus grāmatās un audioierakstos (tautasdziesmas, skaitāmpantus, īsus dzejoļus, dziesmas, pasakas u. c.) un tehniskos līdzekļus, piem., datoru ar interneta pieslēgumu, atskaņotāju, kā arī piedāvāt spēles un rotaļas, kurās tiek izmantotas dažādas valodas konstrukcijas, tādējādi nodrošinot biežāku viena un tā paša valodas materiāla atkārtotāšanu dažādās situācijās un jaunās kombinācijās. Latviešu valodas skolotājam vēlams izmantot īsus teikumus un vienkāršas gramatiskās formas, kā arī vairākas reizes atkārtot teikto, lai veicinātu gramatisko vienību precīzāku apguvi.

20. gs. latviešu valodnieku autoritatīvi ieteikumi un 21. gs. ūzuss

20. gs. noteikti politiski, ekonomiski un sociāli faktori rosināja aktīvu latviešu literārās valodas normēšanas procesu, kas turpinās arī šobrīd. Valodas normēšana ir ļoti nozīmīgs ikvienas kultūrvalodas pastāvēšanas faktors, kas palīdz nodrošināt valodas attīstību un konkurētspēju, kā arī balsta nacionālās valodas kā identitātes simbola uzturēšanu, turklāt palīdz arī regulēt sociālās normas un sabiedrības uzvedību.

Valodas normēšanas pamatā ir vairāki posmi: 1) normas izvēle; 2) kodifikācija, 3) preskriptīvisms (Thomas 1999, 177–178). Šajā procesā tiek iesaistīta gan sabiedrība, gan noteiktas valsts institūcijas, gan arī īpaši sagatavoti speciālisti. Jautājums par valodas speciālistiem ir skatīts no dažādiem viedokļiem, piem., tiek norādīts, ka viņu skatījums uz valodu ir ideoloģisks (Milroy, Milroy 1985), viņu pieeja ir pūristiska un ksenofobiska (Thomas 1991) vai arī kritisks skatījums ir raksturīgs ikvienam valodas lietotājam, tādā valodas pārmaiņas un normu maiņu var ierosināt un attīstīt ikviens (Cameron 1995).

Latviešu valodniecībā valodas speciālisti tiek dēvēti par *valodas meistariem* (Ozols 1967, 107; Freimane 1993, 16) vai *valodas misionāriem* (Strelēvica-Ošiņa 2011, 116), tomēr jautājums par autoritātes kritēriju normēšanas procesā (Druviete 1986) nav atrisināts, jo nav skaidri definēts un aprakstīts, kas ir autoritatīvs avots normēšanas procesā, tomēr tajā pašā laikā nevar noliegt, ka šādas autoritātes pastāv.

Lai mēģinātu atbildēt uz jautājumu, vai valodas speciālists var ietekmēt valodas normēšanas procesu un spēj mainīt valodas apguves vai valodas lietošanas paradumus jeb ūzusu, ir nepieciešams izvērtēt valodnieku ieteikumu lietderību un nozīmi ilgākā laika posmā. Šim mērķim pētījuma analizē ir izvēlēti divi 20. gs. valodnieku darbi, kas tapuši atšķirīgā laikā un kurus var uzskatīt par autoritatīviem ieteikumiem literārās valodas lietojuma uzlabošanai:

- 1) Jāņa Endzelīna darbs „Dažādas valodas kļūdas” (1928),
- 2) Jāņa Rozenberga aprakstīto nevēlamo vārdu un konstrukciju saraksts grāmatā „Latviešu valodas stilistika” (1995).

Pētījumā analizēts šajos darbos aprakstīto valodas piemēru īpatsvars pašreizējā valodas praksē. Lai pārbaudītu minēto ieteikumu aktualitāti mūsdienās, visi aprakstītie piemēri, kas atbilst noteiktiem parametriem, ir pārbaudīti „Līdzsvarotajā mūsdienu latviešu valodas tekstu korpusā” (LVK2018). Izmantojot statistisko pieeju, ir nošķirti ieteikumi, kas nav aktuāli mūsdienās, no tiem, kas vēl aizvien ir aktuāli valodas praksē, un sīkāk ir analizēti iemesli, kas noteikuši piemēru iekļaušanu vienā vai otrā grupā.

Datu analīze apliecina, ka valodnieku autoritatīvie ieteikumi neīstenojas pilnībā valodas praksē, tie ir atkarīgi no dažādiem faktoriem, gan lingvistiskiem, gan ekstralingvistiskiem, tomēr tie ietekmē valodas normēšanas procesu un valodas

lietošanas paradumus jeb ūzusu, tāpēc ir ņemami vērā valodas normēšanā, īpaši normas nostiprināšanas un uzturēšanas fāzē.

Avoti

Endzelīns, Jānis. 1980. Dažādas valodas kļūdas. *Darbu izlase*. III, 2. Rīga: Zinātne, 9–45.

Rozenbergs, Jānis. 1995. Nepareizs vai nevēlams vārdu lietojums. *Latviešu valodas stilistika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 213–220.

Literatūra:

Cameron, Deborah. 1995. *Verbal Hygiene*. London: Routledge.

Druviete, Ina. 1986. Avota autoritātes kritērijs latviešu valodas normalizācijas teorijā un praksē. *Latviešu valodas kultūras jautājumi*. 22. Rīga: Avots, 3–13.

Freimane, Inta. 1993. *Valodas kultūra teorētiskā skatījumā*. Rīga: Zvaigzne.

Milroy, James, Milroy, Lesley. 1985. *Authority in Language: Investigating Language Prescription and Standardisation*. London: Routledge.

Ozols, Arturs. 1967. *Raksti valodniecībā*. Rīga: Zinātne.

Strelēvica-Ošiņa, Dace. 2011. *Kāpēc mēs gribam, lai valoda ir pareiza?* Rīga: LU Latviešu valodas institūts.

Thomas, Linda. 2004. The standard English debate. *Language, Society and Power*. London; New York: Routledge.

Thomas, George. 1991. *Linguistic Purism*. London; New York: Longman.

Patskaņa *ę* lietojums nomenu, verbu un adverbu gala zilbēs: dziļo tāmnieku izlokšņu piemērs

Lībiskā dialekta dziļajās tāmnieku izlokšnēs (sevišķi vecāko teicēju runā) vairāku vārdšķirņu gala zilbēs vēl joprojām tiek lietots patskanis *ę* un tā varianti *e*, *ę* un *a* literārās valodas *ā*, *ē*, *ī*, *ū*, *uo*, *ai*, *ie*, *a* vietā.

Dziļajās tāmnieku izlokšnēs galotne *-ę*, *-ęs* ir bieži vērojama visu celmu substantīvu vsk. un dsk. lokatīvā, piem., *gadę* (< *gadā*), *skuōļę* (< *skuolā*), *riņķę* (< *riņķī*), *diēņę* (< *dienās*), *ciēmę* (< *ciemuos*). Atsevišķās izlokšnēs lokatīva galotnēs mēdz lietot arī patskani *e*, *ę* vai *a*: *meže* (< *mežā*), *vakarę* (< *vakarā*), *laikę* (< *laikā*), *stūra* (< *stūrī*), *ganas* (< *ganuos*).

Platais *ę* literārās valodas *ā* vietā sastopams arī vietas adverbos, piem., *iēkšę* (< *iekšā*), *āre* (< *ārā*), *kuōpę* (< *kuopā*), *aūkšę* (< *augšā*).

Tāpat dziļajām tāmnieku izlokšnēm raksturīgs *ę* lietojums vsk. un dsk. datīvā, piem., *māšę* (< *māsai*), *puikę* (< *puikam*), *zvēreņm* (< *zvēriem*), *kuōķeņm* (< *kuokiem*).

Arī noteikto adjektīvu izskaņās dziļo tāmnieku izlokšņu runātāji mēdz lietot patskani *ę* (retāk – *e*), piem., *mazęs* (< *mazais*), *baltęs* (< *baltais*), *tumšę* (< *tumšā*), *liēļę* (< *lieluo*), *vęčęs* (< *vęčais*), *galvęņęs* (< *galvenais*), *pēdes* (< *pēdējais*).

Līdzīgi kā adjektīvos, galotne *-ęs* un *-ę* saklausāma kārtas numerāļos (nom., dat., akuz., lok.), piem., *pirmeņę* (< *pirmais*), *pirmeņę siēve* (< *pirmai sievai*), *piekte* (< *piektuo*), *uōtre diēņę* (< *uotrā dienā*).

Patskanis *ę* (retāk – *e*) citu vokāļu vietā bieži fiksējams verbu formās – gan 2. konj. tag., gan 2. un 3. konj. pag., piem., *dzīve* (< *dzīvuo*, *dzīvuoja*), *strāde* (< *strādā*, *strādāja*), *rune* (< *runā*, *runāja*), *darę* (< *darīja*), *zine* (< *zināja*), *dziēde* (< *dziedāja*). Nereti patskanis *ę* sastopamas arī verbu atgriezeniskajās formās, piem., *ņēmeņęs* (< *ņemties*), *atčereņęs* (< *atčeros*, *atčeras*), *liēķęs* (< *liekas*), *meņęs kuōp* (< *meņas kuopā*).

Dziļajās tāmnieku izlokšnēs galotne *-ęs* nereti mēdz būt substantīvu atgriezeniskajās formās, kas beidzas ar *-šanās* (> *-šņęs*), piem., *rāšņęs* (< *rāšanās*), *smiēšņęs* (< *smiēšanās*).

Diskursa iezīmētāji latviešu valodas kā svešvalodas apguvē: mācību grāmata „Laipa”

Diskursa iezīmētāji ir vārdi, frāzes, kas runātā vai rakstītā tekstā kalpo par „ceļazīmēm”: tie rāda tēmas maiņu, pievienojumu vai pretstatu, kārtu teksta daļas secīgi, atklāj runātāja vai rakstītāja attieksmi. Reizumis diskursa iezīmētājus uzskata vienīgi par runātās valodas elementiem, taču tā nav tiesa – tikai daļa no iezīmētājiem vairāk raksturīgi runātajai valodai. Diskursa iezīmētāji ir pragmatiska leksisku vienību klase, kas norāda saistību starp segmentu, kuru tie ievada, – S2 – un iepriekšējo segmentu – S1. Tiem ir pamatnozīme [..], un par to konkrēto interpretāciju „vienojas” kontekstā [..]. Diskursa iezīmētāju lietojums (sevišķi runātā tekstā) ir daudzfunkcionāls (Fraser 1999; Schiffrin 2003; Siepmann 2005).

Apgūstot kādu valodu kā svešvalodu, spēja brīvāk lietot dažādus teksta strukturētājus liecina par augstāku meistarības līmeni: iesācēja līmenī tiek apgūti daži personu, vietas un laika deiksi, piem., personu vietniekvārdi (*tu, viņš, mēs, viņas* u. c.), apstākļa vārdi (*šodien, vakar, rīt, šeit, tur*) (Kalniete 2016; Šalme, Auziņa 2016). Vidēja līmenī tekstos paredzēta krietni plašāka diskursa iezīmētāju daudzveidība, piem., parādās vienojuma saikļi *ne tikai – bet arī*, iespraudumi, kā *tai skaitā*, vairāk uzmanības pievērsts cēloņa un seku sakarību izteikšanai ar vārdiem *jo, tāpēc, tā ka, tā kā* (Šalme, Auziņa 2016).

Referātā analizēti lasīšanas un klausīšanās teksti gan dialoga, gan monologa formā latviešu valodas mācību grāmatās „Laipa. A1”, „Laipa. A2” un „Laipa. B1”, uzmanību pievēršot diskursa iezīmētāju lietojumam.

Jau pēc sākotnējas analīzes iespējams izdarīt dažus secinājumus. Lai gan daudzu partikulu lietojumu varētu uzskatīt kā labu valodas zināšanu pazīmi, tādas partikulas kā *tad* (– *Vai jūs esat no Latvijas?* – *Nē, es neesmu no Latvijas.* – *No kurienes tad jūs esat?*) un *gan* (– *Kāpēc tu gribi lielu virtuvi?* – *Lielā virtuvē ir ērti, un es tur varēšu gatavot garšīgus ēdienus.* – *Tas gan būs brīnišķīgi!*) atrodamas jau A1 un A2 līmeņa grāmatās, kas, protams, atstāj autentiskas sarunas iespaidu, taču, visticamāk, apguvējam pašam vēl neliek veidot līdzīgus piemērus. Savukārt tādi vispārinoši vārdi kā *vispār* (**Vispār** *Mareks ir diezgan mierīgs bērns.*) vai *galvenais* (**Galvenais**, *lai tavš uzturs ir daudzveidīgs.*) atrodami tikai B1 līmenī.

Literatūra, avoti

- Auziņa, Ilze, Berķe, Maija, Lazareva, Anta et al. *Laipa. A1. Latviešu valodas mācību grāmata pieaugušajiem*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2014.
- Auziņa, Ilze, Berķe, Maija, Lazareva, Anta et al. *Laipa. A2. Latviešu valodas mācību grāmata pieaugušajiem*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2016.
- Auziņa, Ilze, Berķe, Maija, Lazareva, Anta et al. *Laipa. B1. Latviešu valodas mācību grāmata pieaugušajiem*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2019.
- Fraser, Bruce. What are Discourse Markers. *Journal of Pragmatics*. 31, 1999, 931–952.

- Kalniete, Madara. Norādāmie vietniekvārdi kā vietas deiksi latviešu valodā. *Valoda: nozīme un forma. 7. Gramatika un saziņa*. Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze, Horigučī, Daiki (red.). Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2016, 59–69.
- Schiffrin, Deborah. Discourse Markers: Language, Meaning and Context. *The handbook of discourse analysis*. Schiffrin, Deborah, Tannen, Deborah, Hamilton, Heidi (eds.). Blackwell Publishers, 2003, 54–75.
- Siepmann, Dirk. *Discourse markers across languages*. London; New York: Routledge, 2005.
- Šalme, Arvils, Auziņa, Ilze. *Latviešu valodas prasmes līmeņi: pamatlīmenis A1, A2, vidējais līmenis B1, B2*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2016.

Ankstesnių gramatikų kritika Frydricho Kuršaičio „Lietuvių kalbos gramatikoje“ (1876)

Parengti ir išleisti lietuvių kalbos gramatiką Frydrichą Kuršaitį skatino Lietuvių kalbos seminaro Karaliaučiuje poreikiai. Kuršaitis nuo 1836 m. iki 1840 m. studijavo Karaliaučiaus universitete teologiją, lankė Martyno Liudviko Rėzos vadovaujamą Lietuvių kalbos seminarą, o nuo 1841 m. rugsėjo 7 dienos iki 1883 m. pats jam vadovavo (Citavičiūtė 2004, 170). Savo gramatikos skaitytojus Kuršaitis įsivaizdavo pirmiausia praktinei veiklai besirengiančius žmones, tačiau išprususius, norinčius iš gramatikos apie lietuvių kalbą sužinoti daugiau, o ne vien vartosenoje įprastines formas (Kuršaitis 1876, čia ir toliau remiamasi vertimu Kuršaitis 2013, 32). Todėl jo gramatikoje pateikiama nemažai tarminių ir kitų kalbų faktų. Kelis kartus cituojama ir pirmoji mokslinė latvių kalbos gramatika – Augusto Bielensteino „Die lettische Sprache nach ihren Lauten und Formen“ (Berlin, 1863–1864).

Nors paties Kuršaičio gimtoji tarmė priklausė tilžėnų šnektai, pagrindinis Kuršaičio „Lietuvių kalbos gramatikos“ objektas vis dėlto buvo Mažosios Lietuvos rašomoji kalba, kurios pagrindą sudarė Rytų Prūsijos vakarų aukštaičių pietinė patarmė, išlaikiusi sveikas nekirčiuotas galūnes ir artima vakarų aukštaičių kauriškių (suvalkiečių) pietvakarinei patarnei (Stundžia 2013, 13). Vakarų aukštaičių pietinė patarmė buvo rašomos visos ankstesnės XVI–XVIII a. gramatikos: 1653 m. Karaliaučiuje lotynų kalba Danielius Kleinas išleido „Grammatica Litvanica“, o 1654 m. taip pat Karaliaučiuje – šios gramatikos santrauką vokiečių kalba „Compendium Litvanico-Germanicum“. Apie 1643 m., spėjama, buvo parašyta, bet neišspausdinta, Kristupo Sapūno gramatika. Šiuo darbu pasirėmė Teofilis Šulcas ir savo vardu 1673 metais Karaliaučiuje išleido „Compendium Grammaticae Lithvanicae“. Toliau ši gramatika vadinama Sapūno ir Šulco gramatika. XVIII a. gramatiką (1730) kaip žodyno priedą parengė Hallės universiteto Lietuvių kalbos seminaro vedėjas Frydrichas Vilhelmas Hakas. 1747 m. Karaliaučiuje išleista Povilo Ruigio gramatika jau rėmėsi Hako ir Kleino gramatikomis, o 1800 m. taip pat Karaliaučiuje išleistos Kristijono Gotlybo Milkaus gramatikos pagrindinis šaltinis buvo Ruigio gramatika. Nors Gotfrydas Ostermejeris teigė rašęs naują lietuvių kalbos gramatiką ir ją taip pavadino „Neue littauische Grammatik“, tekstologinė analizė rodo, kad kai kuriuos skyrius rašydamas jis stipriai rėmėsi Ruigio gramatika, o dalis medžiagos taip pat sietina su Kleino ar Sapūno ir Šulco gramatikomis. Konkrečių senųjų gramatikų citatų Kuršaičio gramatikoje nėra daug, tačiau senosios gramatikos jo buvo gerai išstudijuotos, kai kuriuos ankstesnių gramatikų faktus jis laikė netiksliais, koreguotiniais ar diskutuotiniais, o kartais net pramanytais.

Taip pat Kuršaitis savo pratarmėje rašė, kad 1856 m. Augustas Schleicheris išleido „Lietuvių kalbos gramatiką“ (*Littauische Grammatik*), į kurią įtraukė daug jo „Lietuvių kalbos tyrinėjimų“ (*Beiträge zur Kunde der littauischen Sprache*) elementų.

Nemaža žodžių iš didelės apimties sąrašų toje gramatikoje panaudoti kaip pavyzdžiai, ypač aiškinant žodžių darybą, o dalis Kuršaičio surinktų ir paties sudarytų sakinių paimti sintakse i iliustruoti (Kuršaitis 2013, 31). Tačiau seminaro dalyviai skundėsi, kad Schleicherio gramatika yra „pernelyg moksliška ir tinkanti daugiau lingvistinėms studijoms negu praktiškai mokytis lietuvių kalbos“ (Kuršaitis 2013, 32). Kuršaitis ne kartą savo gramatikoje taisė Schleicherio pavyzdžius, atkreipė dėmesį į netiksliai interpretuotus faktus.

Taigi šio pranešimo tikslas – pristatyti mokslinės diskusijos tarp Kuršaičio ir Schleicherio svarbiausius aspektus. Taip pat nusakyti, kokie senųjų gramatikų teiginiai ar pavyzdžiai buvo taisyti antrojoje mokslinėje XIX a. gramatikoje.

Literatūra ir šaltiniai

- Citavičiūtė, Liucija, 2004, *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras. Istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- [Frydrichas Vilhelmas Hakas,] [...] *Anhang einer kurtzgefaßten Lithauifchen Grammatic [...] von Friedrich Haack*, Halle, Druckts Stephanus Orban, Univerf. Buchdr., [1730].
- [Danielius Kleinas,] *M. DANIELIS KLEINII COMPENDIUM LITVANICO-GERMANICUM, Oder Kurtze und gantz deutliche Anführung zur Littauschen Sprache / wie man recht Littauisch lefen / schreiben und reden sol [...] Königsberg / Gedruckt und verlegt durch Iohann Reusnern / M. DC. LIV. [1654].*
- [Danielius Kleinas,] *GRAMMATICA Litvanica [...] edita à M. DANIELE Klein / Paftore Tilf. Litv. [...] REGIOMONTI, Typis & fumptibus JOHANNIS REUSNERI, ANNO [1653].*
- [Frydrichas Kuršaitis,] *Grammatik der Littauischen Sprache von dr. Friedrich Kurschat*, Professor zu Königsberg i. Pr. Mit einer Karte des littauischen Sprachgebiets und einer Abhandlung über littauische Volkspoesie nebst Musikbeilage von 25 Dainosmelodien, Halle: Verlag der Buchhandlung des Waisenhauses, 1876; remtasi vertimu: Frydrichas Kuršaitis, *Lietuvių kalbos gramatika*, 1876, parengė Birutė Kabašinskaitė, natas ir lietuviškų dainų žodžius perrašė Eligija Garšvienė, iš vokiečių kalbos vertė Alfonsas Tekorius, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013.
- [Gotfrydas Ostermejeris,] *Neue Littauifche Grammatik ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenſchen Gemeine Paftore Seniore und der Königlich=Deutschen Gefellschafft zu Königsberg Ehren=Mitglied*. Königsberg, 1791. gedruckt bey G. E. Hartung, Königl. Preuß. Hofbuchdrucker und Buchhändler.
- [Paulius Frydrichas Ruigys,] *Anfangsgründe einer Littauifchen Grammatick, in ihrem natürlichen zusammenhange entworfen von Paul Friedrich Ruhig*. Königsberg, druckts und verlegts Johann Heinrich Hartung, 1747 [1745].
- [Kristupas Sapūnas, Teofilis Šulcas,] *COMPENDIUM GRAMATICÆ LITHVANICÆ Theophili Schultzens Past. Cattenov, REGIOMONTI: Typis Friderici Reufneri, [...], 1673.*
- [Augustas Schleicheris,] *Handbuch der Litauischen Sprache von August Schleicher. I Grammatik*. Prag, 1856, J. G. Calve'sche Verlagsbuchhandlung.
- Stundžia, Bonifacas, 2013, *Didysis Mažosios Lietuvos lituanistas ir jo gramatika, Frydrichas Kuršaitis, Lietuvių kalbos gramatika, 1876*, parengė Birutė Kabašinskaitė, natas ir lietuviškų dainų žodžius perrašė Eligija Garšvienė, iš vokiečių kalbos vertė Alfonsas Tekorius, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2013, 9–21.

56. prof. Artura Ozola dienas starptautiskās zinātniskās konferences
„GRAMATIKA UN VALODAS APĢUVE” referātu tēzes. 2020

LU Akadēmiskais apgāds
Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050
apgads.lu.lv

Iespiests
SIA “Drukātava”